

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **МІЖНАРОДНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО**

✓ *Законодавче регулювання міжнародного
територіального співробітництва:
українська специфіка та європейська практика*

- **АЗАРТНІ ІГРИ**

✓ *До питання регулювання ринку азартних ігор
в Україні*

№ 12 (276) ЧЕРВЕНЬ 2024

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 12 (276) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про спільну з ЄС роумінгову зону 3
Президент України підписав Закон,
який запускає механізм отримання молоддю
сертифікатів на книжки 3
Президент України підписав Закон України
про штрафи за образливі повідомлення
сексуального характеру 4

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Чернявська Л.

Законодавче регулювання міжнародного
територіального співробітництва: українська
специфіка та європейська практика 5
Юхно С.

До питання регулювання ринку азартних ігор
в Україні 16

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 28

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про спільну з ЄС роумінгову зону

Президент України В. Зеленський підписав євроінтеграційний Закон № 10265 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм європейського законодавства з питань роумінгу». Згідно з даними на сайті, Глава держави підписав документ 17 червня.

Зокрема, Закон забезпечує приєднання України до спільної з Євросоюзом роумінгової зони. Також документ забезпечує отримання українцями послуг роумінгу у країнах ЄС у режимі «Роумінг як вдома» (RLAN).

У Комітеті ВРУ з питань цифрової трансформації пояснили, що завдяки послугі RLAN, під час подорожей до Євросоюзу дзвінки, SMS та передача даних будуть включені у домашній пакет послуг. Відповідно за ці послуги не стягуватиметься додаткова плата. Переваги спільної роумінгової зони також поширюються на користувачів європейських операторів, які подорожують в Україну.

«Також завдяки цьому Закону суттєво покращується інвестиційний клімат для бізнесу у сфері електронних комунікацій. Вітчизняні суб'єкти господарювання отримають високий ступінь довіри, працюючи за єдиними правилами з європейськими партнерами відповідно до законодавства ЄС. А ще він забезпечує ефективне співробітництво з Органом європейських регуляторів електронних комунікацій (BEREC) та виконання умов для отримання Україною режиму внутрішнього ринку з ЄС у сфері електронних комунікацій», – додали у пресслужбі Комітету.

Європейські мобільні оператори тривалий час допомагали українцям своїм коштом, випереджаючи рішення Єврокомісії, яка обіцяла офіційно вирішити питання безплатного роумінгу для українців. Але час минає і бізнес втомився чекати (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/zelskij-pidpisav-zakon-pro-spilnu-z-jes-rouminhovu-zonu.html>). – 2024. – 18.06).

Президент України підписав Закон, який запускає механізм отримання молоддю сертифікатів на книжки

17 червня Президент України підписав Закон України щодо уточнення діяльності Українського інституту книги з підтримки розповсюджувачів видавничої продукції та надання державної допомоги на придбання книг (проект за реєстр. № 11251).

«Отже, вже цього року українці, яким з 1 січня 2024 року виповнилось 18 років, отримають сертифікат в Дії на суму 908 грн на електронні/паперові/аудіальні/для осіб з порушенням зору книжки. Так, виділенні гроші з рахунків нашої молоді перейдуть на підтримку українських видавців. Як-то кажуть, всім буде щастя: і юні українці отримають книжки українською мовою за власним вибором, і видавництва, за попередніми підрахунками, зможуть за ці гроші

видати додатково 1,5–2 млн примірників», – прокоментувала заступник голови Комітету Є. Кравчук.

Також важливий момент: після уточнень в Законі запрацюють субсидії для відшкодування оренди для приміщень книгарень.

У Законі прописано чіткий порядок надання субсидій: список документів (+тепер можна буде подавати належно завірені копії), зазначено строки розгляду заяв (10 днів) та оприлюднення результатів (5 днів).

Усі виплати вже передбачені в бюджеті, додаткових витрат з державної казни не буде (*Офіційний вебпортал парламенту України* (https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/250758.html). – 2024. – 18.06).

Президент України підписав Закон України про штрафи за образливі повідомлення сексуального характеру

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 8329, який має посилити протидію насильству щодо жінок і домашньому насильству у зв'язку з ратифікацією Україною Стамбульської конвенції. Про це йдеться на сайті парламенту.

Закон приводить норми Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у відповідність до положень Стамбульської конвенції.

Згідно із Законом, сексуальне домагання, тобто умисне вчинення проти бажання людини образливих, принизливих дій сексуального характеру, виражених вербально або невербально (слова, жести, рухи тіла), зокрема з використанням електронних комунікацій, каратиметься штрафом, громадськими або виправними роботами (з відрахуванням 20 % заробітку). Насамперед за принизливі повідомлення сексуального характеру в месенджери можна отримати штраф до 2720 грн.

Документ також містить норму щодо визначення малолітніх та неповнолітніх потерпілими, якщо вони були присутні при вчиненні домашнього насильства чи насильства за ознакою статі. За це встановлюється адміністративна відповідальність.

Неповнолітні віком від 16 до 18 років нести будуть відповідальність за вчинення домашнього насильства на загальних підставах. Також вводиться адміністративна відповідальність за вчинення сексуальних домагань.

Передбачається також, що під час розгляду справ про адмінправопорушення, пов'язаних із домашнім насильством, насильством за ознакою статі, суди можуть направляти осіб на проходження програми для кривдників з обов'язковим обґрунтуванням такого рішення у постанові про адміністративне правопорушення за цією категорією справ. Окрім того, тепер кривдник не зможе звільнитися від відповідальності за підставами малозначності.

Закон також встановлює адмінвідповідальність за вчинення насильства за ознакою статі – умисне вчинення будь-яких діянь (дій або без-

діяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру, спрямованих проти конкретної людини через її належність до певної статі чи стереотипні уявлення про соціальні ролі (становище, обов'язки, поведінку тощо) жінки або чоловіка в суспільстві, внаслідок чого була завдана шкода фізичному (без спричинення тілесних ушкоджень) або психічному здоров'ю потерпілого.

Передбачається збільшення до 12 год. строку адміністративного затримання осіб у випадках вчинення ними домашнього насильства, насильства за ознакою статі або невиконання термінового заборонного припису, в необхідних випадках, для встановлення особи або з'ясування обставин правопорушення.

Закон набере чинності через шість місяців з дня його опублікування.

20 червня 2022 р. Верховна Рада України ратифікувала «Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами», відому як «Стамбульська конвенція». Президент України В. Зеленський 21 червня підписав документ про ратифікацію Стамбульської конвенції. Відповідно до неї, Україна взяла на себе низку зобов'язань щодо приведення своїх нормативно-правових актів у відповідність до її положень. Зокрема, це стосується і належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до відповідальності. 1 листопада того ж року «Стамбульська конвенція» набула чинності.

22 листопада 2023 р. Верховна Рада України прийняла за основу законопроект № 8329 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами («Стамбульська конвенція»))».

«Стамбульська конвенція» набула чинності у квітні 2014 р. Євросоюз підписав її 13 червня 2017 р. (*Суспільне Новини* (<https://suspilne.media/771849-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-strafi-za-obrazlivipovidomlenna-seksualnogo-harakteru/>). – 2024. – 19.06).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Законодавче регулювання міжнародного територіального співробітництва: українська специфіка та європейська практика

Правові, організаційні, фінансові та інші механізми реалізації міжтериторіального та транскордонного співробітництва в Україні мають регулюватись новим Законом України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» (від 24 квітня 2024 р.). Серед ключових новел ухваленого нормативного акту, про які пише пресслужба ВРУ, варто виділити:

- визначення видів міжнародного територіального співробітництва з відповідним відображенням базових термінів: міжтериторіальне співробітництво; транскордонне співробітництво; транснаціональне співробітництво;

- оновлення підходів до надання державної підтримки суб'єктам та учасникам міжнародного територіального співробітництва;

- удосконалення процедур погодження проєктів угод про міжнародне територіальне співробітництво та повноважень відповідального за цю сферу державної політики центрального органу виконавчої влади;

- посилення ролі Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку;

- доповнення повноважень органів місцевого самоврядування повноваженнями у сфері міжтериторіального співробітництва;

- віднесення низки питань реалізації державної регіональної політики та розвитку міжнародного територіального співробітництва з можливістю укладати договори про співробітництво з іноземними партнерами до відання місцевих державних адміністрацій;

- забезпечення можливості участі у міжнародному територіальному співробітництві територіальних громад, на територіях яких утворено військові адміністрації населених пунктів;

- визначення чіткого алгоритму дій для участі місцевого самоврядування у міжнародному територіальному співробітництві.

Загалом унормування міжтериторіального та транскордонного співробітництва – очікувана і важлива подія для українських громади як суб'єктів такої діяльності, а також громадського сектору, що працює із проблематикою місцевого самоврядування та децентралізації в Україні.

За словами експерта/координатора платформи «Місцеві бюджети та фінанси» Всеукраїнської асоціації ОТГ Т. Арсенюк, аналізовані новації дозволять залучити додаткові фінансові та матеріальні ресурси для подальшого розвитку системи місцевого самоврядування. Такі очікування від ухвалених норм, що запроваджують «простий чіткий алгоритм дій для участі місцевого самоврядування у міжнародному територіальному співробітництві». Окрім цього, Закон розширює повноваження участі органів місцевого самоврядування в міжнародному територіальному співробітництві, забезпечує можливість участі в міжнародному територіальному співробітництві громад, на території яких утворено військові адміністрації населених пунктів.

Як зазначили в Конгресі місцевих та регіональних влад при Президентові України, цей Закон дозволить громадам і регіонам у спрощеному та більш широкому форматі працювати з фондами ЄС та залучати їхні кошти. Повідомляється, що документ є одним з елементів дорожньої карти Комісії «Європейська інтеграція України, її областей і територіальних громад», що була напрацьована протягом останніх місяців на майданчику Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України.

Наразі процеси міждержавного та транскордонного співробітництва регулюються профільним Законом України «Про транскордонне співробітництво» (від

24.06.2004 р. № 1861-IV). Водночас в Інституті громадянського суспільства за результатом аналізу нормативної бази зазначають, що з метою підтримки розвитку такої діяльності на державному рівні, урядом прийнято Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 рр. (у попередніх періодах, відповідно реалізовувалися програми на 2007–2010 рр., на 2011–2015 рр. та 2016–2020 рр.). Утім, за всі ці роки реальна державна підтримка на реалізацію проєктів транскордонного співробітництва вперше була спрямована лише у 2019 р. обсягом 10 млн грн (п'ять проєктів у Львівській та один – у Івано-Франківській областях). На 2022 р. у державному бюджеті було передбачено 60 млн грн на підтримку проєктів транскордонного співробітництва і прийнято відповідний порядок (конкурсний відбір) та механізм надання такої підтримки, однак через російську збройну агресію, ці плани так і не вдалося реалізувати.

За останні десятиліття окремі українські регіони, громади та учасники транскордонного співробітництва (громадські організації, навчальні заклади, наукові установи тощо) набули величезного досвіду та демонструють позитивні приклади в реалізації спільних проєктів, однак, транскордонне співробітництво в Україні так і не набуло системності, а більшість підписаних документів українських учасників ТКМС не мали логічного завершення – реалізації проєктів.

Щодо спроможності публічних інституцій, які забезпечують загальну координацію транскордонного співробітництва, то тут фахівці відмічають, що у період започаткування транскордонного співробітництва в Україні таке повноваження було покладено на центральний орган виконавчої влади, який забезпечував формування та реалізацію економічної політики і виконували його до 2015 р. декілька фахівців. Після прийняття Закону України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII транскордонне співробітництво як складова державної регіональної політики закріплювалася за відповідним міністерством та виконувалося окремою експертною групою.

Після ліквідації Мінрегіону наприкінці 2022 р., загальну координацію забезпечує Мінінфраструктури, де на сьогоднішній день цю функцію здійснюють один–два фахівця.

Відтак, вважають в Інституті громадянського суспільства, кадрове забезпечення ТКМС у Мінінфраструктури варто переглянути з огляду на збільшення обсягу роботи, пов'язаної з включенням України у програми Interreg Європейського Союзу, необхідністю формувати і адмініструвати державну підтримку проєктів ТКМС, забезпеченням участі України в макрорегіональних і транснаціональних програмах співробітництва ЄС.

Як зазначають в Інституті громадянського суспільства, важливим досвідом транскордонного співробітництва стала активізація участі українських регіонів у Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону та безпосередня реалізація проєктів у рамках Дунайської транснаціональної програми. Також важливим напрямом розвитку транскордонного співробітництва є реалізація проєктів (програм), що фінансуються за рахунок міжнародної технічної допомоги, а також програм прикордонного співробітництва на 2021–2027 рр. у рамках фінансового інструменту «Сусідство, розвиток і міжнародне співробітництво» (NDICI).

Проте сьогоднішня ситуація свідчить про те, що із початком повномасштабного російського вторгнення в Україну міжмуніципальне співробітництво українських громад між собою, а також з іноземними партнерами значно прискорилося, а участь у цьому процесі органів місцевого самоврядування набуває все більшої актуальності. Вже сформувалися нові напрями співпраці, значно розширилася і її географія.

За словами експерта із територіального розвитку та місцевого самоврядування, голови ГО «Товариство дослідників України» П. Остапенка, на кінець 2023 р. українські громади мали понад 1600 укладених договорів про партнерство з муніципалітетами 62 країн. Загалом це 379 громад. Тоді як на початок 2023 р. за даними Мінрегіону, було укладено 813 документів про співробітництво у торговельно-економічній, науково-технічній і культурній сферах (угоди, договори, меморандуми тощо).

Найбільше партнерств укладено із сусідніми країнами – Польщею, Німеччиною, Угорщиною та Румунією. Найактивніше співпрацюють з іноземними партнерами західні регіони України.

Народний депутат України О. Аліксійчук зазначив, що Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України», зокрема передбачає можливість підтримки на державному рівні ініціатив, які будуть подаватися до програми ЄС. Це може бути фінансування з державного бюджету чи Фонду регіонального розвитку. Тобто якщо територіальна громада уклала угоду з муніципалітетами країн Європейського Союзу, то вона може претендувати на кошти з державного бюджету, які будуть закладатися в Програму через Державний фонд регіонального розвитку.

Також з метою створення умов для злагодженої роботи між Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України і громадами, залучатиметься законодавча гілка влади, яка координуватиме співпрацю. За словами О. Аліксійчука, створюватиметься відповідна комісія, яка фактично слідкуватиме за тим, аби права та інтереси громад, які відібрані для співробітництва, не порушувалися, а чітко виконувалися. До комісій входитимуть народні депутати з трьох комітетів.

Законом передбачено також заборону на співробітництво з державою-агресором та її союзниками.

З метою активізації міжнародного територіального співробітництва українських громад Асоціація міст України¹ провела

¹ Асоціація міст України об'єднує 1009 міських, селищних та сільських рад з усіх регіонів України і має налагоджену співпрацю з міжнародними організаціями: Радою європейських муніципалітетів та регіонів (CEMR), глобальною організацією «Об'єднані міста та місцеві влади» (UCLG), Eurocities, Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи, Комітетом Регіонів ЄС, національними асоціаціями органів місцевого самоврядування інших країн, а також стала співзасновником Європейського альянсу міст та регіонів для відновлення України.

низку інформаційних сесій із налагодження міжнародного співробітництва територіальними громадами України в рамках Проєкту «Сприяння всебічному розвитку громад через аналітику, діалог та міжнародне співробітництво», що фінансується Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) у рамках Підтримки реформи децентралізації в Україні (U-LEAD з Європою. Фаза II).

У рамках ініціативи «Мости довіри»², започаткованої Радою європейських муніципалітетів та регіонів (CEMR) спільно з Асоціацією міст України та за підтримки «U-LEAD з Європою» 10 асоціацій місцевих і регіональних органів влади з країн-членів ЄС у складі CEMR разом з Асоціацією міст України сприятимуть створенню 30 нових міжмуніципальних партнерств для відбудови України.

Так, Балтська міська територіальна громада (Одеська обл.) наразі співпрацює з муніципалітетами Словаччини, Молдови, Грузії, Литви, Латвії, Польщі. Під час російської агресії від міст-побратимів постійно надходить фінансова і гуманітарна допомога – спецтранспорт, медикаменти, продукти харчування, генератори тощо (значна частина цього передається на фронт). Наприклад, представники місцевого самоврядування Шауляйського району в Литві надіслали 11 т гуманітарної допомоги Долинській громаді, що на Франківщині. Загальна сума відправок – приблизно 100 тис. євро.

Співпраця – це складний систематичний процес, який потрібен обома сторонам заради сталого розвитку. Завдяки дієвій співпраці легше і швидше можна буде відновити, відбудувати в Україні критичну інфраструктуру, життєдіяльність деокупованих територій.

² Міжнародний проєкт «Мости довіри», в рамках якого муніципалітети з Литви, Латвії, Естонії, Польщі та Словаччини діляться досвідом розвитку своїх спільнот, обговорюють наповнення місцевих бюджетів, питання енергоефективності, освіти, соціальних послуг, індустриальних парків та чимало інших питань, з якими зіштовхується місцеве самоврядування, діє із березня 2021 р.

Українські територіальні громади з метою підвищення ефективності та розширення географії співпраці з європейськими партнерами значну увагу приділяють створенню презентаційних матеріалів про свої громади мовами країн-партнерів, регулярній актуалізації інформації про життя громад. Так, Ірпінська міська територіальна громада запустила власний телеграм-канал трьома мовами – англійською, німецькою і французькою, щоби мати більшу міжнародну аудиторію потенційних партнерів. Це дуже важливо, оскільки допомагає налагодити якісний горизонтальний обмін досвідом. Керівники громад вважають, що співпраця між муніципалітетами всередині країни і за її межами дозволить громадам ефективно використовувати міжнародний досвід для місцевого розвитку.

Триває реалізація проєктів з розвитку сільських територій та агровиробництва України через інструменти транскордонного співробітництва з ЄС. Уже налагоджено співпрацю із проєктом ЄС «Інституційна та політична реформа дрібномасштабного сільського господарства» (IPRSA). Це відкриє нові можливості для українських громад у частині вивчення та застосування досвіду країн Європейського Союзу з розвитку сільських територій.

Партнерства є ключовими для використання інструментів транскордонного співробітництва та успішної реалізації проєктів.

Для успішного пошуку партнерів у транскордонних проєктах, зазначає заступник директора департаменту Агропромислового розвитку Львівської ОДА Л. Гончаренко, важливою є участь представників українських громад у міжнародних заходах. Конференції, ярмарки, інвестиційні форуми – це чудові місця для знайомств та обміну ідеями. Не менш важливими є і використання спеціалізованих онлайн-платформ: LinkedIn, Cities 4 Cities, United 4 Ukraine. Також ефективним є залучення консультантів та посередників, які спеціалізуються на партнерствах міжнародного характеру.

Дуже важливим результатом партнерської діяльності є покращення ситуації із працевлаштуванням на селі, оскільки такі

програми співпраці спрямовані на максимальну підтримку наявних агровиробників та сприяння появі нових. Програми транскордонного співробітництва з ЄС та їх грантові можливості можуть стати у нагоді також і малим фермерам та агровиробникам, надавши необхідний ресурс для масштабування, збільшення рівня технологічності та розвитку агровиробництва на сільських територіях.

У листопаді 2023 р. було підписано протокол про наміри співпраці між Муніципалітетом Паневежського району Литовської Республіки та Полтавською обласною військовою адміністрацією. Загалом на Полтавщині 12 територіальних громад співпрацюють із 32 містами та громадами-побратимами з країн ЄС у межах чинних двосторонніх документів про партнерство. Зокрема, представниками органів місцевого самоврядування області після 24 лютого 2022 р. було укладено дев'ять двосторонніх документів про співпрацю з відповідними представниками адміністративно-територіальних одиниць Польщі, Австрії, Німеччини, Болгарії, Франції, Хорватії та Швеції.

Станом на січень 2024 р. існує 44 міжнародних партнерства між українськими та італійськими муніципалітетами. Така співпраця забезпечує ефективну комунікацію між українськими та італійськими містами, пошук фінансування та поширення будь-якої корисної інформації. Результатом цієї діяльності вже стали конкретні плани: зокрема, влітку 2023 р. італійське місто Сесто Сан-Джованні та українська Лозова (Харківська обл.) презентували стратегію покращення системи поводження з відходами в Лозовій, яка відповідатиме високим стандартам, встановленим ЄС.

Кам'янська громада (Закарпаття) та муніципалітет Порто-Веккьо (Франція) підписали договір щодо міжнародного партнерства, в рамках якого діти з громади поїдуть на оздоровлення до Франції, а громада отримає генератори та інше обладнання для енергобезпеки. Також планують збір коштів у партнерстві з асоціацією Solidarité Corse Ukraine для майбутньої співпраці. Очільник Кам'янської громади М. Станинець зазначив,

що сподівається на співпрацю з французькими партнерами і після перемоги, оскільки в обох громад багато спільного.

Активно налагоджують транскордонне співробітництво, обговорюють можливості громад для залучення коштів міжнародної технічної допомоги та діляться досвідом такої діяльності закарпатські громади. Так, Колочавська, Оноківська, Перечинська, Баранинська та Полянська громади можуть похвалитися значною кількістю реалізованих проєктів, досвідом міжнародної співпраці та залученням інвестицій, часто – співпрацею не з одним, а щонайменше з 10 громадами-побратимами у країнах ЄС. Близькість до кордону створює умови для реалізації міжнародних проєктів, спрямованих на вирішення спільних проблем, активізує місцевий економічний розвиток та підсилює кожну з громад-партнерів.

Так, у Полянській громаді побудовано і забезпечено необхідними меблями та обладнанням ЦНАП, реалізовано міжнародний проєкт, спрямований на покращення якості спортивних та освітніх послуг. Крім цього, побудова партнерської взаємодії з місцевим бізнесом важлива як точка зростання і розвитку громади.

Оноківська громада, що знаходиться у прикордонній смузі, має партнерів у 16 країнах ЄС, серед них Німеччина, Словаччина, Чехія, Польща та інші. За останні кілька років громада реалізувала більше 10 проєктів у сфері культури, сільського господарства, покращила умови для школярів, екологію, біологічне очищення води і каналізації.

Колочавська громада має успішний досвід залучення коштів міжнародних партнерів. Ця громада є прикладом того, як досягати економічного розвитку, використовуючи проєктний менеджмент та міжнародну співпрацю за відсутності бюджетоутворюючих підприємств завдяки залученню грантових коштів, використанні історико-культурної спадщини як інструменту для економічного розвитку громади.

Під час повномасштабного вторгнення громади Закарпаття прийняли чимало

релокованих підприємств з постраждалих від війни чи загрожених територій. З'явилася можливість розвинути економіку, підтримати ВПО, ефективно використати наявні комунікації, незадіяну інфраструктуру територій колишніх заводів, створити додаткові робочі місця. Практичний досвід такої діяльності має Перечинська міська громада. Плюсів від релокації бізнесу дуже багато: ПДФО, робочі місця, інноваційний підхід до ведення бізнесу. Крім того, наявність такого підприємства в громаді підтягує інші, а також інвесторів.

Релокація підприємств, особливо з великими промисловими потужностями, вимагає від громади розуміння їх потреб. Наприклад, у Перечинській громаді працюють над змінами до стратегії розвитку, враховуючи нові економічні можливості та перспективи. У планах виготовлення комплексного плану просторового розвитку, будівництво об'їзної дороги, створення нової та реконструкція діючої соціальної інфраструктури. Із початком великої війни з громади виїхало багато мам з дітьми за кордон, але за рахунок переселенців кількість мешканців не зменшилася.

Тісна взаємодія громад в умовах воєнного стану має важливе значення, сприяє обміну знаннями та ресурсами, спільному розв'язанню проблем на шляху до відновлення та сталого розвитку.

Обрання сфери співробітництва територіальних громад залежить від гостроти спільних проблем, а також можливостей отримання співфінансування та іншої підтримки з боку вищих інститутів – як правило, центрального органу виконавчої влади та міжнародних фондів.

Європейські фонди є більш прихильними до проєктів в екологічній, економічній і безпековій сферах. Тому ті громади, які прагнуть вийти на міжнародний рівень у співробітництві, повинні розуміти та обґрунтовувати перспективи власного розвитку з еколого-економічними та безпековими домінантами.

З ухваленням Закону громади отримали інструмент, котрий дозволить їм створювати співробітництва як між собою, так і з

міжнародними партнерами, брати участь у залученні коштів міжнародних фондів. Цей Закон також покликаний надати державну підтримку на реалізацію міжмуніципальних проєктів.

Звісно, ефективна співпраця з міжнародними партнерами, використання міжнародних фондів багато в чому залежить від активності очільників громад. Показово, що досі не всі громади є активними в рамках міжмуніципального співробітництва. Це показало і дослідження, яке в березні провела Програма USAID DOBRE у співпраці з Офісом Конгресу місцевих та регіональних влад.

Виконавчий директор Асоціації міст України О. Слобожан зазначив, що з початком повномасштабної війни громади створили багато історій успіху співпраці як між собою, так і з міжнародними партнерами. І нехай не завжди це було офіційно, така співпраця по горизонталі відбувалася. За його словами, тилові громади багато в чому допомагали громадам, що розташовані близько до лінії фронту або перебувають в тимчасовій окупації, економічно і політично.

Він також нагадав, що міжнародні партнерства вимагають особистого контакту між муніципалітетами. А отже, треба надати невійськовозобов'язаним представникам місцевих рад, зокрема жінкам, можливість виїжджати за кордон. Це дозволить особисто вести переговори про допомогу та переймати досвід колег щодо інтеграції до ЄС.

Д. Коломійцева, заступник виконавчого директора Всеукраїнської асоціації громад, зазначила, що варто було б спростити процедуру співробітництва за наявності обставин непереборної сили. За її словами, у законодавстві слід виокремити і вдосконалити процедуру співробітництва громад, на території яких ведуться бойові дії, або тих, що є тимчасово окупованими.

А. Мацокін, національний експерт Швейцарсько-українського проєкту DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», зазначив, що Закон насправді дозволяє уникнути довгої процедури створення співробітництва. При цьому він запропонував

чітко визначити у законодавстві, в яких випадках процедура має бути повною, а в яких громади можуть її спростити.

Разом з тим, експерт також звернув увагу на проблему низької правової обізнаності посадових осіб місцевого самоврядування, які реалізують ці проєкти. «58 громад, з якими ми співпрацювали, уклали понад 20 договорів. Наш досвід показує, що часто, коли мова заходить про співробітництво, на місцях не розуміють, про що йдеться. Для них простіше напряму співфінансувати ті чи інші заходи чи заклади. Так воно і відбувається. Вони не розуміють нащо їм співробітництво. Тому важливо активізувати просвітницьку роботу серед громад у цьому питанні», – вважає А. Мацокін.

Оскільки конкурентоспроможність національної економіки значною мірою залежить від рівня розвитку регіонів, ступеня їх економічної взаємодії з територіально-адміністративними одиницями всередині країни та за її межами. Активізація ефективного міжрегіонального співробітництва є однією з визначальних ознак розвитку сучасної економіки.

На теренах Європейського союзу практика міжрегіональної, транскордонної співпраці сформувалася давно і багато років демонструє свою ефективність.

Співробітництво між прикордонними територіями країн-членів ЄС призвело до вирівнювання спроможностей таких регіонів, а транскордонні економічні кластери давно стали нормою.

У 1985 р. Рада Європи прийняла Європейську хартію місцевого самоврядування, у якій транскордонна співпраця визначена як одна з цілей.

1990–2006 рр. характеризується розробкою документів для фінансової підтримки та поширення ініціатив транскордонної співпраці. Було започатковано низку програм для співробітництва з країнами, які не є членами ЄС.

У 1996 р. Рада Європи прийняла Додатковий протокол до Мадридської конвенції (відомий як Перший протокол), який визначив правові

засади транскордонної співпраці, а Другий протокол до конвенції від 5 травня 1998 р. поширив принципи транскордонного співробітництва і на міжрегіональну співпрацю, тобто на взаємини регіонів держав-учасниць конвенції, які навіть не межують безпосередньо один із одним.

Період із 2006 р. по теперішній час визначається як новий рівень транскордонної співпраці, що здійснюється в рамках єврорегіонів, Європейських угруповань територіальної співпраці, Об'єднань єврорегіонального співробітництва, завданням яких стало полегшити та сприяти транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання.

До найважливіших європейських інститутів, що діють у сфері прикордонного співробітництва, можна віднести:

1. Конгрес місцевих та регіональних влад Європи, створений Комітетом Міністрів Ради Європи у 1994 р., метою якого є надання допомоги державам-членам Ради Європи у налагодженні ефективної та стабільної системи регіональних і місцевих органів влади, здатних здійснювати міжрегіональне та прикордонне співробітництво в цілях зміцнення миру, взаєморозуміння, злагоди та економічного зростання.

2. Асамблею європейських регіонів, створена в 1985 р., основною метою діяльності якої є сприяння регіоналізації в Європі, прикордонне співробітництво та посилення ролі регіонів у процесах європейської інтеграції шляхом заохочення прикордонних регіонів до співробітництва у сферах, що належать до їх компетенції, дотримуючись внутрішнього законодавства своєї держави і норм міжнародного права.

3. Комітет регіонів Європейського Союзу – консультативний орган Ради Міністрів та Комісії, створений в 1994 р., який надає висновки з усіх питань, що торкаються інтересів регіонів, та за власною ініціативою висувати пропозиції, що стосуються певних сфер діяльності, в тому числі, прикордонного співробітництва. Потім

ці пропозиції подаються на розгляд Комісії, Ради та Парламенту.

4. Раду Європейських муніципалітетів і регіонів, створена в Женеві в 1951 р. групою мерів міст Європи. Діяльність Ради присвячена всебічному розвитку співпраці між муніципалітетами регіонів, обміну досвідом, вироблення спільної політики щодо вирішення гострих проблем.

5. Асоціацію Європейських прикордонних регіонів, створену в 1971 р. країнами Європи, чий прикордонні регіони були в минулому об'єднані спільною історією, культурою та іншими факторами.

Цілями створення Асоціації стало всебічне заохочення розвитку прикордонного співробітництва, допомога в налагодженні нових контактів між сусідніми країнами.

Отже, наприкінці минулого століття регіональна політика Європейського Союзу перейшла до нової парадигми – від застосування механізмів ліквідації диспропорцій регіонального розвитку шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів до мобілізації природно ресурсного потенціалу територій і застосування принципу субсидіарності. Цей підхід був використаний суміжними прикордонними регіонами Європи, які налагодили взаємні контакти між державними регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, суб'єктами господарювання територій, об'єднуючи зусилля для вирішення спільних проблем і від співробітництва за окремими транскордонними угодами перейшли до співробітництва в рамках єврорегіонів. Таким чином, характерною рисою сучасної Європи став швидкий розвиток міжнародного співробітництва регіонів – однієї з найефективніших рушійних сил європейської інтеграції та об'єднання людей.

В європейській практиці використовуються різні типи організації транскордонної співпраці.

1. Транскордонне співробітництво за принципом *ad hoc* характеризується спільними діями територіальних громад або місцевих влад по обидва боки кордону, спрямовані на вирішення конкретної проблеми

транскордонного характеру або співпрацю в окремих галузях, де вони мають спільні інтереси.

2. Єврорегіони є організаційною юридично закріпленою формою транскордонного регіонального співробітництва між територіальними громадами та/або органами державної влади прикордонних регіонів кількох держав зі спільним кордоном.

Утворення єврорегіону є засобом активізації транскордонного діалогу держав-сусідів, формою пошуку ефективних шляхів співпраці самоврядних одиниць по різні боки кордонів.

Особливістю функціонування єврорегіонів є те, що статус європейського регіону може бути змінено тільки за згодою та участю місцевої громади. В одній і тій же державі в цілях збереження своїх історичних, політичних і соціокультурних особливостей регіони можуть мати різні статуси. Регіони визнаються активними суб'єктами політики Європейського Союзу і мають право самостійно діяти на міжнародній арені.

Цілями створення єврорегіонів різноманітні, зокрема економічні, політичні, культурні, а також забезпечення європейської безпеки тощо.

3. Європейські угруповання територіального співробітництва створенні з метою покращення територіального співробітництва в рамках нових функціонуючих макрорегіонів; забезпечення територіальної єдності та згуртованості економічно сильних і слабких регіонів ЄС; фокусування політики відповідно до територіальних форматів.

4. Об'єднання єврорегіонального співробітництва – форма органу транскордонного співробітництва зі статусом юридичної особи відповідно до національного законодавства держави, на території якої є її місцезнаходження. Цей тип організації створюється на підставі угоди про заснування в організаційно правовій формі непідприємницького товариства, яке не має на меті одержання доходу (прибутку) для його наступного розподілу серед засновників (учасників), членів, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб.

Об'єднання єврорегіонального співробітництва поряд зі своєю основною діяльністю можуть здійснювати підприємницьку діяльність без мети одержання прибутку, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню.

Основною діяльністю об'єднання єврорегіонального співробітництва є розроблення та реалізація спільних ініціатив, заходів, проєктів, програм та стратегій транскордонного співробітництва.

5. Робочі громади є специфічною формою співробітництва регіональних або місцевих органів влади, які підписують протокол про співпрацю або юридично не зобов'язуючої угоди і формують конкретні структури, зазвичай без правосуб'єктності – асоціації.

Органи єврорегіону не утворюють додатковий рівень регіонального або місцевого управління, а забезпечують взаємодію регіональних і місцевих адміністрацій, державних організацій і приватних структур, що знаходяться по обидві сторони кордону. Усі програми співробітництва в рамках єврорегіонів виконуються у відповідності з національним законодавством кожної з країн. Крім того, у країнах ЄС склався єдиний механізм внутрішньодержавного погодження при вступі територіальних громад у єврорегіони, тому місцеві влади приймають відповідні рішення самостійно.

Центральна влада в особі міністерств економіки, юстиції, закордонних і внутрішніх справ координують їх діяльність у відповідності з національним законодавством.

Країни ЄС розглядають транскордонне співробітництво як процес, який сприяє просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини і має політичні, економічні та соціокультурні результати.

Насамперед політичні результати транскордонного співробітництва в країнах ЄС полягають у сприянні процесу євроінтеграції, реалізація принципів субсидіарності та партнерства; активне залучення громадян, влади до транскордонної співпраці.

Основним правовим актом для розвитку прикордонного співробітництва в Європі є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними або властями (European Outline Convention on Transfrontier Cooperation between Territorial Communities or Authorities), прийнята Радою Європи в Мадриді 21 травня 1980 р. (далі – Мадридська конвенція) та її три протоколи. У цих документах в основному сформований понятійний апарат міжтериторіального, міжрегіонального та транскордонного співробітництва. Мадридська конвенція не тільки вказує на основні правила гри в реалізації транскордонного співробітництва, але й регламентує набір типових угод та інших документів, які підписуються територіальними органами влади прикордонних областей сусідніх держав або самими державами.

Досвід європейських країн показує, що Мадридська конвенція з двома додатковими протоколами ще не задовольняє всі потреби в єдиному правому інструменті для прикордонного співробітництва в Європі.

За останні роки в Європі було засновано багато єврорегіонів і подібних структур прикордонного співробітництва, особливо в Центральній і Східній Європі. Це говорить про необхідність чіткої та ефективної правової бази для інституційного співробітництва між прикордонними територіями або органами влади. Юридичний статус таких структур сильно варіюється в різних державах і немає чітких правил того, як їх існування і діяльність може бути визнана на європейському рівні. Тому в рамках Ради Європи протягом кількох років тривало обговорення щодо нової конвенції або нового протоколу.

Третій додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про прикордонне співробітництво між територіальними общинами або властями був сформований в Раді Європи Європейським комітетом місцевої та регіональної демократії (European Committee for Local and Regional Democracy). Документ був відкритий для підпису сторонами 16 листопада 2009 р. Сім країн-членів Ради Європи вже підписали. Третій додатковий протокол на зустрічі міністрів в Утрехті 17 листопада 2009 р.

Протокол передбачає, що «територіальні общини або власті та інші органи можуть заснувати орган прикордонного співробітництва у формі “Групи єврорегіонального співробітництва (ГЕС)” на території країн-членів Ради Європи, учасників протоколу». Метою ГЕС є «просування, підтримка та розвиток транскордонного та міжтериторіального співробітництва між учасниками співробітництва на їх загальній території на благо населення і відповідно до правомочності, встановленої національним законом зацікавлених держав».

Ухвалення Європейської рамкової конвенції про прикордонне співробітництво між територіальними общинами або владами створило правову базу для реалізації механізму прикордонного співробітництва, активно використовується як в рамках ЄС для стирання кордонів між європейськими регіонами і вирішення проблем їх вирівнювання, так і за межами співтовариства в контексті реалізації стратегії розширення. Таким чином, прикордонне співробітництво стає потужним фактором європейського інтеграційного процесу, сприяючи поглибленню інтеграції всередині спільнот і розвитку тісного співробітництва з одночасним вирішенням існуючих протиріч між прикордонними регіонами.

Тому в Європі надається велике значення транскордонному співробітництву в рамках єврорегіонів, яке розглядається як стабілізуючий фактор у відносинах між країнами. В основі функціонування регіонів знаходяться такі принципи: самоврядування, транскордонної кооперації, рівних повноважень сторін, дотримання внутрішнього законодавства. Єврорегіон розглядається як географічно обмежена частина прикордонної території, яка формується в декількох територіально-адміністративних одиниць по обидва боки кордону, що утворюється на основі взаємних інтересів в області економіки, охорони природи, розвитку культури і спорту. Виникаючі проблеми вирішуються за взаємною участю всіх сторін, що входять до єврорегіону.

Єврорегіон як форма транснаціонального співробітництва, тобто співробітництва між

двома або більшою кількістю адміністративних одиниць, розташованих у різних європейських державах, є визначенням, використовуваним Радою Європи.

Під єврорегіоном розуміють загальну угоду про партнерство, спільноту з правами юридичної особи, співтовариство за інтересами, громадську організацію та ін. Якщо в Західній Європі єврорегіони мають консолідований бюджет і отримують додаткове фінансування від ЄС, то в країнах Центральної та Східної Європи вони зазнають великих труднощів при формуванні загальних бюджетів.

Єврорегіони – це відносно молода форма транскордонного співробітництва. Перший Базелієнсіс – був створений у 1963 р. у регіоні Верхнього Рейну і охоплював територію Юраско і Вогезьких гір і гір Шварцвальд. До його складу увійшли землі Баден (Німеччина), департамент Верхній Ельзас (Франція), район Базель (Швейцарія). Досвід єврорегіону Базелієнсіс має цінність не тільки як перший зразок історії єврорегіонів, але й як приклад прямого співробітництва між прикордонними адміністративно-територіальними одиницями держав, що мають різний політичний устрій. Структура управління єврорегіону Базелієнсіс побудована за схемою, що стала класичною і продовжує використовуватися з незначними варіаціями при створенні інших єврорегіонів. У політичному сенсі створення єврорегіону Базелієнсіс можна вважати символом подолання складнощів у відносинах між Німеччиною і Францією, які протягом тривалого історичного періоду заважали вирішити проблему так званих спірних територій.

Єврорегіони сьогодні виступають однією з організаційних форм транскордонних відносин, де в межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів на базі спеціальних розширених повноважень, пов'язаних міжнародним співробітництвом, місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спільні стратегії розвитку транскордонного регіону, об'єднуючи спільні зусилля для їх реалізації. Саме тому єврорегіони належать до відповідних організацій прикордонного/транскордонного

міжрегіонального (міжмуніципального) співробітництва. Зазвичай до їх складу входять території, які належать трьом і більше країнам.

Економічні результати полягають у розвитку прикордонної інфраструктури, міжнародних транспортних коридорів, туризму, охороні навколишнього середовища; підтримці прикордонної торгівлі та бізнесу; спільному фінансуванні транскордонних проєктів.

Соціальні результати полягають у створенні додаткових робочих місць; розвитку трудової мобільності; розповсюдженні інформації та знань про географію, структуру, економіку, соціально культурну сферу та історію транскордонного регіону; розширенні співробітництва шкіл, освітніх закладів для молоді та дорослих, культурних асоціацій, бібліотек, музеїв тощо; створенні нових каналів комунікації.

Тож європейський досвід транскордонної співпраці демонструє:

- багаторівневості управління;
- гнучку нормативно-правову базу, яка удосконалюється разом зі змінами, які відбуваються в структурі ЄС, загальноєвропейських пріоритетах; різноманітності інституцій, типів організацій та форм транскордонного співробітництва; активне залучення до транскордонної співпраці громадськості та приватного сектору.

Для України можливості транскордонної співпраці відкривались поступово, починаючи від простих угод про малий прикордонний рух, перших контактів між українськими та іноземними громадами до реальних проєктів транскордонного співробітництва.

Для нашої держави одним з найбільш дієвих інструментів на шляху просування до Європейського Союзу на регіональному рівні є створення та активна участь територіальних громад України в єврорегіонах, де співпраця адміністративно-територіальних одиниць європейських держав здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво з метою об'єднання зусиль в економічній сфері, розбудови соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та

модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, наукової та культурної співпраці, охорони навколишнього середовища тощо.

Європейська інтеграція надає нові можливості для України та її регіонів. Разом з тим інтеграція України до європейського економічного простору вимагає вироблення власної стратегії конкурентоспроможності кожного з транскордонних регіонів, забезпечення формування відповідної громадської ідеології їх конкурентоспроможності.

Сьогодні транскордонне та міжтериторіальне співробітництво (ТКМС) є невід’ємна складова державної регіональної політики України і передбачає ряд механізмів та інструментів для встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин українських територіальних громад і регіонів з такими ж суб’єктами інших країн. Така взаємовигідна співпраця, з однієї сторони, посилює можливості для вирішення спільних проблем, а з іншої – відкриває нові перспективи для розвитку.

В Асоціації міст України зазначають, що можливими напрямками такого співробітництва для українських громад є: технології та засоби обігріву приміщень, у т.ч. інноваційні; відновлювальна енергетика; будівництво модульних містечок, застосування нових будівельних технологій; відбудова інфраструктури (залучення закордонних інвесторів, виконання ними робіт); поводження з відходами руйнації (можливо, їх повторне використання); допомога спеціальними транспортними засобами (швидкі, пожежні, шкільні автобуси, комунальна техніка); освіта, молодіжний рух, обмін досвідом серед молоді, мовні літні табори; обладнання переходів на кордонах; екологія; бомбосховища; релокація бізнесу, логістика; налагодження експорту; залучення інвестицій на виготовлення будівельних матеріалів, вирощування агропродукції та її переробку (трьохстороннє співробітництво: громади+бізнес); адаптація, працевлаштування за фахом ВПО.

Шляхами налагодження співпраці можуть стати: зустрічі, форуми, міжнародні візити

з обміну досвідом, міжнародні візити з відновлення України, залучення переміщених осіб до пошуку партнерів у країнах ЄС, надсилання листів із пропозиціями налагодження партнерств, участь у електронних платформах, базах даних для пошуку партнерів.

З іншого боку, територіальні громади України мають свій величезний досвід, що може бути цінний закордонним партнерам, зокрема щодо забезпечення життєдіяльності територіальних громад в умовах війни та повного блекауту, розміщення та забезпечення всім необхідним великої кількості внутрішньо переміщених осіб, тобто антикризовий менеджмент. Із 2015 до 2020 року територіальні громади пройшли реформу місцевого самоврядування, надають послуги жителям у сферах освіти, медицини, культури, опікуються питаннями місцевого економічного розвитку. Тож українські громади можуть навчити своїх європейських партнерів особливостям впровадження реформи місцевого самоврядування (добровільне формування територіальних громад; фінансова децентралізація; формування нових структур, штатів; виконання делегованих повноважень (освіта, медицина); налагодження співробітництва ТГ); а також важливим практикам життєзабезпечення ТГ в умовах війни (допомога прифронтовим ТГ; релокація підприємств; підтримка ВПО; надання базових послуг: освіта, медицина, теплозабезпечення).

Таким чином, на цьому етапі євроінтеграції України, транскордонне та міжтериторіальне співробітництво для територіальних громад і регіонів є основою у набутті європейського досвіду, з метою правильності планування свого розвитку, вибору способів і форм вирішення проблем, воно також розширює можливості для реалізації спільних проєктів.

Сьогодні ТКМС є інноваційним інструментом реалізації політики згуртованості ЄС, який сприятиме гармонізації та інтеграції українських регіонів і територіальних громад у загальноєвропейський простір, підвищить їх конкурентоспроможність.

В органах місцевого самоврядування України вітають ухвалення Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво»

і сподіваються, що він стане суттєвим сприятливим фактором розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Звісно, ініціативи, закладені в Законі, не одразу дадуть видимий ефект, але це той фундамент, який відкриває можливість громадам та регіонам залучити кошти від європейських та світових фондів і програм та стати ефективними і успішними в майбутньому (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/248827.html>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42219>; https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/247135.html); *Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та істобудування* (https://komsamovr.rada.gov.ua/news/main_news/84140.html); *Всеукраїнська Асоціація об'єднаних територіальних громад* (<https://hromady.org/zakonoprojekt-pro-mizhnarodne-teritorialne-spivrobitnictvo-gotovij-do-drugogo-chitannya/>); *Асоціація міст України* (<https://auc.org.ua/novyna/umovy-ta-mozhlyvosti-nalagodzheniya-mizhnarodnogo-spivrobitnytva-terytorialnymy-gromadamy-3>; <https://auc.org.ua/sites/default/files/infosession.pdf>); *Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України* ([\[z-fondamy-yes/\]\(https://www.congress.gov.ua/verkhovna-rada-ukhvalyla-ievrointehratsiynyy-zakon-shcho-dozvolyt-hromadam-aktyvnishe-spiopratsiuvaty-z-fondamy-yes/\)\); *Портал «Децентралізація»* \(<https://decentralization.ua/news/18002>\); *Полтавська обласна військова адміністрація* \(<https://poda.gov.ua/news/172120>\); *Київська обласна державна адміністрація* \(<https://koda.gov.ua/u-kyievi-vidbuvsya-drugiy-mizhnarodnyj-samit-mist-ta-regioniv-za-uchasti-prezydenta-volodymyra-zelenskogo/>\) *U-LEAD з Європою* \(<https://u-lead.org.ua/news/57>; <https://u-lead.org.ua/news/378>; <https://u-lead.org.ua/news/365>; <https://u-lead.org.ua/news/420>; <https://u-lead.org.ua/news/431>\); *Класифікація транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграції України. Аналітичний звіт* \(\[https://economics.net.ua/wp-content/uploads/2022/09/Zakharchenko_zvit_klasteryzatsiya.pdf\]\(https://economics.net.ua/wp-content/uploads/2022/09/Zakharchenko_zvit_klasteryzatsiya.pdf\)\); *Україна в системі європейської інтеграції* \(\[https://www.researchgate.net/profile/Jan-Holonic/publication/334045077_UKRAINA_V-SISTEMI_EVROPEJSKOI_INTEGRACII/links/5d13bb68a6fdcc2462a90e63/UKRAINA-V-SISTEMI-EVROPEJSKOI-INTEGRACII.pdf\]\(https://www.researchgate.net/profile/Jan-Holonic/publication/334045077_UKRAINA_V-SISTEMI_EVROPEJSKOI_INTEGRACII/links/5d13bb68a6fdcc2462a90e63/UKRAINA-V-SISTEMI-EVROPEJSKOI-INTEGRACII.pdf\)\); *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»* \(\[http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/30.pdf\]\(http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/30.pdf\)\); *Інститут громадянського суспільства* \(<https://www.csi.org.ua/news/transkordonne-ta-mizhterytorialne-spivrobitnytstvo-nerealizovani-potenczial-i-mozhlyvosti/>; <https://www.csi.org.ua/news/kontseptualni-zasady/>\); *Scientific journal MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS* \(<https://mdes.khmnmu.edu.ua/index.php/mdes/article/download/71/58>\)\).](https://www.congress.gov.ua/verkhovna-rada-ukhvalyla-ievrointehratsiynyy-zakon-shcho-dozvolyt-hromadam-aktyvnishe-spiopratsiuvaty-</p>
</div>
<div data-bbox=)

С. Юхно, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

До питання регулювання ринку азартних ігор в Україні

Азартні ігри давно стали складовою частиною суспільного життя як в Україні, так і в багатьох країнах світу. При цьому гральний бізнес в Україні пройшов складний шлях від правової невизначеності до повної його заборони та в кінцевому результаті до його легалізації.

Так, з 2009–2020 рр. гральний бізнес в Україні був забороненим відповідно до Закону

України № 1334-VI «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 15 травня 2009 р. Утім, весь цей час він функціонував на території України нелегально, спричиняючи, з одного боку, зменшення грошових надходжень до державного бюджету, та підвищення рівня корупції у зв'язку із забороненою діяльністю – з іншого. Власне, ці обставини привели до легалізації азартних ігор: у 2020 р. було ухвалено

Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» (№ 768-IX). Документ визначає азартною будь-яку гру, умовою участі в якій є внесення гравцем ставки, що дає право на отримання виграшу (призу), імовірність отримання і розмір якого повністю або частково залежать від випадковості, а також знань і майстерності гравця.

Закон регулює ринок азартних ігор в Україні та встановлює виключний перелік видів діяльності у сфері азартних ігор, що дозволені в Україні. До цього переліку віднесено: організацію та проведення азартних ігор в гральних закладах казино, казино в мережі Інтернет, букмекерську діяльність в букмекерських пунктах та в мережі Інтернет, ігри в залах гральних автоматів, азартні ігри в покер в мережі Інтернет. Чинне законодавство вимагає для реалізації такої діяльності на території України наявності у суб'єкта господарювання відповідних ліцензій та використання сертифікованого та підключеного до Державної системи онлайн-моніторингу грального обладнання та онлайн-систем організаторів азартних ігор.

Органом державного регулювання в сфері організації та проведення азартних ігор є **Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей (КРАІЛ)**, що утворюється Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Закону організатором азартних ігор може бути виключно юридична особа – резидент України, а гравцем може бути виключно фізична особа, якій на дату участі у грі виповнився 21 рік.

Передбачено, що гравцями не можуть бути: недієздатні та обмежено дієздатні особи; особи, які не досягли 21-річного віку; особи, які відповідно до законодавства мають відповідні обмеження; особи, які перебувають в стані наркотичного чи алкогольного сп'яніння; особи, визнані організатором азартних ігор небажаними; особи, внесені до **Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх**. Згаданий Реєстр – це база даних, що містить інформацію про фізичних осіб, яким відповідно до поданих заяв або за рішенням суду обмежено відвідування

гральних закладів та участь в азартних іграх. Держателем та адміністратором Реєстру є Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей.

Реєстр створено з метою обліку осіб, яким відповідно до поданих заяв або за рішенням суду обмежено відвідування гральних закладів та участь в азартних іграх, мінімізації негативних наслідків участі фізичних осіб в азартній грі, а також вжиття заходів, спрямованих на боротьбу з ігровою залежністю (лудоманією).

Крім того, Законом визначені вимоги щодо боротьби з ігровою залежністю (лудоманією).

Так, Законом забороняється приймати ставки в азартній грі в осіб, які не можуть бути гравцями відповідно до цього Закону.

З метою мінімізації негативного впливу азартних ігор організатори азартних ігор зобов'язані дотримуватися принципів відповідальної гри, зокрема: забезпечувати ідентифікацію гравців та відвідувачів у гральному закладі та під час провадження діяльності в мережі Інтернет; у випадках та порядку, встановлених Комісією з регулювання азартних ігор та лотерей не допускати до участі в азартних іграх осіб, яким обмежено доступ до участі в азартних іграх, та осіб, у яких виражена ігрова залежність (лудоманія); утримуватися від надання гравцям будь-яких бонусних виплат, подарунків та/або надання товарів (послуг) у будь-якій формі, використання інших видів заохочення, надання яких прямо чи опосередковано обумовлено настанням факту програшу гравця у відповідній азартній грі.

Організатори азартних ігор зобов'язані надавати гравцям інформацію про діяльність організацій, лікувальних закладів та/або медичних працівників, які лікують ігрову залежність. Зазначена інформація (контактні дані, телефон служби підтримки) має бути доступною в друкованому вигляді в місцях провадження діяльності з організації азартних ігор або має бути доступною на вебсайтах у разі провадження діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор в мережі Інтернет.

Аналізований Закон також передбачив обмеження реклами азартних ігор шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про рекламу».

Закон України «Про рекламу» було доповнено ст. 22 1, згідно якої реклама азартних ігор, реклама торговельних марок, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими провадиться діяльність з організації та проведення азартних ігор, а також інших позначень, під якими проводяться азартні ігри, забороняється: в лінійних аудіовізуальних та аудіальних медіа з 6 години до 23 години; у наукових, науково-популярних, навчальних, громадсько-політичних, довідкових, літературно-художніх виданнях, виданнях для дітей та юнацтва та інших виданнях (крім спеціалізованих видань, присвячених азартним іграм); в усіх друкованих медіа (крім спеціалізованих видань, присвячених азартним іграм); на зовнішніх та внутрішніх поверхнях транспортних засобів та метрополітену; засобами зовнішньої реклами; на товарах (у тому числі одязі), призначених переважно для осіб віком до 21-річного віку; в місцях проведення розважальних, театральних, концертних, спортивних заходів, спортивних змагань та інших заходів для осіб, які не досягли 21-річного віку.

У рекламі азартних ігор забороняється використовувати осіб, які не досягли 21-річного віку, у тому числі як фотомоделей.

Реклама азартних ігор не повинна формувати думку, що виграти в азартну гру легко, а також, що участь в азартних іграх може бути джерелом доходів чи альтернативою роботі.

На ряду з іншими положеннями дана стаття Закону України «Про рекламу» також передбачає заборону спрямовувати рекламу на вразливі групи населення (діти, малозабезпечені особи, особи, хворі на психічні захворювання).

Метою державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор є створення умов для зниження соціальних ризиків, пов'язаних з їх організацією та проведенням, та забезпечення дотримання організаторами азартних ігор вимог законодавства.

Проте азартні ігри – це складна та багатогранна діяльність, яка має великий вплив на економічну та соціальну сферу людського життя та може викликати серйозні негативні наслідки.

Так, особливу небезпеку для суспільства становить згадувана раніше **ігрова залежність (лудоманія)**. Лудоманія – це розлад поведінки, що полягає в патологічній пристрасті до азартних ігор.

З початком повномасштабної війни РФ проти України питання ігрової залежності набуло нових обертів у зв'язку зі збільшенням випадків такої залежності серед військовослужбовців.

У березні 2024 р. проблему, пов'язану з ігровою залежністю серед військовослужбовців, підняло видання «Економічна правда» в матеріалі «В метро, на бордах, по радіо. Як незаконна реклама азартних ігор захопила українські міста?» авторами якої є Д. Гордійчук та Б. Мірошніченко. Публікація звернула увагу суспільства на те, що широке розповсюдження реклами азартних ігор підштовхує військовослужбовців до участі в них.

Автори статті зазначають, що хоча профільний Закон містить обмеження щодо змісту реклами азартних ігор та місць її розповсюдження, однак, на практиці ці обмеження не працюють – ігри рекламуються досить вільно: лазівками в законодавстві, лояльністю регуляторів, «просідання» рекламного ринку після початку великої війни, відтак – важливість для рекламної галузі рекламодавців, пов'язаних із онлайн-казино та букмекерськими конторами, призвели, роблять висновок автори статті, до активізації реклами азартних розваг. Наведена статистика досить показова: за даними Нацбанку України, у 2023 р. обіг грального бізнесу становив 12–15 млрд грн на місяць. Тобто, українці щодня витрачали в онлайн-казино близько 400 млн грн.

Проблема зростання залученості українців до азартних ігор значним чином пов'язується оглядачами саме із їх популяризацією через рекламу, що в онлайні має на меті залучити нового клієнта шляхом пропозиції безкоштовної пробної гри, тоді як офлайн (зовнішня реклама) часто має репутаційну мету: показати доброчесність компанії (український азартний бізнес після початку великої війни демонструє, що допомагає армії та всіляко інформує про це), а також – нагадувати своєю присутністю в місті про доступність азартних ігор. Соціальний

військовий психолог О. Покальчуку коментарі ЕП зазначає, що зовнішня реклама азартних ігор працює на пошук нових гравців.

Попри наголошення патріотизму (цитована стаття ЕП звертає увагу, що на одному з новинних сайтів з партнерством відомої букмекерської контори кожна п'ята новина у рубриці «Світ азарту» присвячена допомозі ігорного бізнесу ЗСУ), у публічний простір почали прориватися історії про те, що українські військові стали чи не головними клієнтами онлайн-казино. ЗМІ інформують про непоодинокі випадки, коли військовослужбовці витрачають в онлайн-казино грошове забезпечення і навіть продають / віддають у заставу майно. При цьому згадується, що проблему лудоманії в Збройних силах України визнають і в Комісії з регулювання азартних ігор і лотерей (КРАІЛ): її керівник І. Рудий у січні 2024 р. закликав депутатів дозволити командирам батальйонів вносити своїх бійців у реєстр осіб, яким обмежується доступ до онлайн-казино.

Загалом на думку експертів, основними чинниками, які сприяють поширенню ігрової залежності серед військовослужбовців є: екстремальні стресові умови, в яких постійно перебувають військовослужбовці (в даному випадку азартні ігри застосовуються як спосіб боротьби зі стресом); Інтернет мережа надає постійний доступ до таких азартних ігор як онлайн-казино та ставки на спорт (в будь-який час та незалежно від місця знаходження особи), а також широке розповсюдження реклами азартних ігор, особливо тієї, що спекулює на темі війни (така реклама спрямована на пошук нових гравців та спонукає до участі в азартних іграх).

Водночас слід визнати, що фахового дослідження статистики ігрової залежності ані в суспільстві загалом, ані серед військових поки не проводилось. При цьому приклади ситуацій, що озвучуються у ЗМІ, лише засвідчують проблему, але не дають уявлення про її глибину і масштаб.

Як би там не було, після цитованої статті ЕП та низки аналогічних публікацій в суспільстві почалось жваве обговорення проблеми з азартними іграми, зокрема серед військових. 29 березня 2024 р. на сайті Офіційного інтернет-

представництва Президента України з'явилася електронна петиція про обмеження роботи онлайн-казино на час воєнного стану в Україні (№ 22/223008-еп). Лише за одну добу вона зібрала необхідні для розгляду Президентом 25 тисяч підписів.

Автор петиції, військовослужбовець 59 бригади П. Петриченко наголосив на шкоді, якої гральний бізнес завдає українській армії та українському суспільству, підкресливши вразливість (перебування у стресових умовах без можливості повноцінного відпочинку) саме військовослужбовців. Важливим аспектом, на який звернула увагу петиція, є те, що багато російських онлайн-казино таргетують рекламу на українського споживача, зокрема і для доступу до персональних даних військовослужбовців та інших громадян. Ці дані, що передаються невідомим організаціям, як і факт наявності боргів військовослужбовців з ігровою залежністю цілком логічно розглядаються як безпекові загрози. Відтак автор петиції звернувся до Президента України з проханням внести до Верховної Ради України невідкладний законопроект, який передбачатиме:

- на час воєнного стану заборону азартних ігор та доступу до онлайн-казино для військовослужбовців;
- заборону реклами азартних ігор з використанням символіки ЗСУ, та будь-якої пов'язаної символіки чи предметів з війною та армією, форма, каска, автомат і т. д.;
- заборону благодійним фондам співпрацювати із учасниками грального ринку;
- заборону військовим частинам приймати на баланс майно у вигляді благодійної допомоги від учасників грального ринку або пов'язаних фізичних чи юридичних осіб;
- заборону будь-якої реклами чи публічних згадок фактів надання учасниками грального ринку благодійної допомоги військовослужбовцям;
- заборону ломбардам приймати дрони, тепловізори та інші схожі товари подвійного призначення;
- зобов'язання інтернет-провайдерів та мобільних операторів блокувати вебсайти нелегальних казино.

Президент В. Зеленський відреагував на петицію, доручивши Голові Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерства цифрової трансформації України та секретарю Ради національної безпеки і оборони України проаналізувати проблему і запропонувати відповідне рішення. Вже 20 квітня Президент України підписав Указ № 234/2024, яким було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет», що передбачило відповідні доручення та рекомендації.

Так, Кабінету Міністрів України у місячний строк було доручено забезпечити:

- розроблення порядку обмеження всіх форм реклами азартних ігор, зокрема з використанням електронних комунікацій, символіки Збройних сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також розповсюдження відповідного контекстного матеріалу;

- заборону реєстрації організатором азартних ігор казино в мережі Інтернет кількох акаунтів для одного гравця, а також визначення максимального часу безперервної участі в азартній грі в мережі Інтернет на добу для одного акаунта та запровадження обов'язкових перерв у грі, визначення максимального часу гри на тиждень;

- зобов'язання організаторів азартних ігор у мережі Інтернет встановлювати перед початком гри ліміт витрат гравця на гру впродовж певного часу (дня, тижня, місяця) з можливістю зміни такого ліміту не частіше одного разу на місяць;

- упровадження Державної системи онлайн-моніторингу відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 № 171;

- проведення національної інформаційно-роз'яснювальної кампанії щодо небезпеки азартних ігор, загроз ігрової залежності, способів попередження та лікування ігрової залежності, контактів закладів, які надають допомогу особам з ігровою залежністю, та особливостей функціонування Реєстру осіб,

яким обмежено доступ до гральних закладів і/або участь в азартних іграх;

- прийняття Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, рішень про блокування нелегальних вебсайтів, на яких надається доступ до азартних ігор, за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерей.

Головнокомандувачеві Збройних сил України, керівництву інших військових формувань, доручено невідкладно запровадити на період дії правового режиму воєнного стану заборону військовослужбовцям доступу до гральних закладів та/або участі в азартних іграх у мережі Інтернет.

Міністерству охорони здоров'я України доручено забезпечити у тримісячний строк прийняття клінічного протоколу (стандарту) лікування ігрової вираженої залежності та проведення відповідного навчання медичних працівників з метою своєчасного виявлення у пацієнтів ознак вираженої ігрової залежності, станів, які можуть передувати виникненню такої залежності, та своєчасного надання необхідної допомоги для профілактики й лікування цієї хвороби.

Міністерству соціальної політики України забезпечити у тримісячний строк прийняття державного стандарту надання соціальної послуги «017.4. Соціально-психологічна реабілітація осіб з ігровою залежністю» та проведення навчання для надавачів соціальних послуг з метою своєчасного виявлення осіб з ознаками ігрової залежності, перенаправлення їх на лікування чи реабілітацію, надання таким особам відповідних соціальних послуг.

Службі безпеки України спільно з уповноваженими органами забезпечити у двомісячний строк проведення перевірок організаторів азартних ігор щодо дотримання ними санкційного законодавства України, за результатами яких ужити заходів щодо застосування до організаторів азартних ігор відповідних санкцій, зокрема передбачених

Законом України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», включаючи анулювання ліцензій, а також, за наявності підстав, здійснити підготовку та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо застосування, скасування та внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

Національному банку України рекомендовано:

1) запровадити у двотижневий строк заборону прийому як застави товарів подвійного використання;

2) затвердити у двомісячний строк методичні рекомендації для:

– банків-емітентів платіжних карток щодо виконання вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» в частині Р2Р-переказів;

– банків щодо блокування платежів громадян кредитним коштом на рахунки організаторів азартних ігор для участі в азартних іграх у мережі Інтернет.

Міністерству цифрової трансформації України провести у місячний строк переговори з компаніями Apple та Google щодо заборони розміщення застосунків з азартними іграми без відповідної ліцензії в зоні UA у їх магазинах додатків.

Офісу Генерального прокурора спільно зі Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Національною поліцією України, Бюро економічної безпеки України рекомендовано посилити заходи реагування щодо фактів порушення вимог законодавства України суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність на ринку азартних ігор.

Поряд з цим 24 квітня 2024 р. Верховна Рада України прийняла в першому читанні за основу доопрацьований законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та вдосконалення державного регулювання діяльності щодо організації та

проведення азартних ігор та лотерей № 9256-д від 5 квітня 2024 р.

Відповідно до Пояснювальної записки, законопроект передбачає трансформацію ключових засад державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор шляхом відмови від колегіального статусу регулятора – Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей.

Разом з тим, доопрацьований законопроект передбачає чіткий розподіл повноважень Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей між центральним органом виконавчої влади, який формуватиме державну політику у сфері організації та проведення азартних ігор (на рівні визначеного Кабінетом Міністрів України профільного міністерства), та центральним органом виконавчої влади, який її реалізуватиме. Такий розподіл базується на вимогах Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», що має на меті підвищити ефективність процесів ліцензування та державного нагляду у цій сфері шляхом розмежування функцій прийняття нормативно-правових актів та забезпечення їх реалізації.

Окрім того, доопрацьований законопроект пропонує систему змін, спрямованих на посилення вимог до організаторів азартних ігор, а також обмеження негативного впливу азартних ігор на суспільство, зокрема:

– передбачається посилення вимог до реклами азартних ігор (у тому числі заборона реклами у мережі Інтернет, заборона спекуляцій на темі війни та волонтерства, а також обмеження можливості зловживань спонсорством для прикриття реклами тощо). Поряд із цим пропонується збільшення штрафних санкцій за порушення у цій сфері (з 300 до 600 мінімальних заробітних плат), у тому числі повторне порушення передбачено як нову підставу для анулювання ліцензії організатора азартних ігор;

– уточнюються та деталізуються порядок і наслідки проведення фактичних перевірок (у тому числі методом контрольних закупівель);

– запроваджується система заходів щодо запобігання та протидії функціонуванню заборонених азартних ігор та/або гральних

закладів, у тому числі шляхом моніторингу мережі Інтернет щодо виявлення вебсайтів та/або мобільних застосунків, які надають доступ на території України до азартних ігор у мережі Інтернет без відповідної ліцензії (включно з чіткими механізмами реагування для блокування доступу);

– встановлення додаткових критеріїв для анулювання ліцензій, вдосконалення вимог по бездоганній діловій репутації посадових осіб організаторів азартних ігор, встановлення вимог до надавачів послуг у сфері азартних ігор;

– у цілях попередження та подолання ігрової залежності передбачається, що вимоги щодо боротьби з вираженою ігровою залежністю (лудоманією) встановлюватимуться Кабінетом Міністрів України. Окрім того, на період воєнного стану запроваджується нова підстава для включення до Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх;

– для підвищення добросовісності організаторів азартних ігор щодо забезпечення неможливості доступу до азартних ігор особам, які включені до Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх, запроваджується механізм компенсації на користь гравця, якому організатор не забезпечив неможливість участі в азартній грі попри заявлені гравцем самообмеження – такий крок стимулюватиме гравців перевіряти організаторів і повідомляти про порушення;

– пропонується запровадити неможливість використання гравцем більше ніж одного рахунка для здійснення всіх розрахунків із організатором азартних ігор, що дозволить в подальшому ефективно реагувати на поведінку гравця з ознаками ігрової залежності;

– для збільшення прозорості процедури ліцензування передбачається, що заява про отримання ліцензії разом із документами, які до неї додаються, може бути подана в електронній формі засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Прогнозується, що прийняття

законопроекту дозволить вдосконалити існуючу систему державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор, обмежити агресивну рекламу азартних ігор, збільшити можливості захисту потенційно вразливих категорій населення шляхом запровадження нової підстави для включення до Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх, а також підвищити платіжну дисципліну ліцензіатів щодо своєчасної сплати усіх обов'язкових платежів.

Так, однією з основних змін, яку пропонує даний законопроект і яка має на меті боротьбу з ігровою залежністю (лудоманією) як серед серед суспільства загалом так і серед військовослужбовців, є повна заборона реклами азартних ігор (у тому числі в мережі Інтернет). Відповідно до законопроекту, така реклама зможе здійснюватися лише у спеціалізованих виданнях, присвячених азартним іграм. Документ визначає, що під рекламою азартних ігор чи їх організаторів слід також розуміти будь-які інформаційні повідомлення про надання ними благодійної допомоги, а також пропозицію будь-яких заохочень замість внесення ставки.

Законопроект значно посилює вимоги до змісту реклами азартних ігор. Насамперед розширюється коло осіб, яким буде заборонено брати участь у такій рекламі, а саме, планується заборонити:

- участь волонтерів та/або військовослужбовців, а також осіб, зовнішній вигляд яких імітує зовнішній вигляд військовослужбовців;
- участь популярних осіб або пряме чи опосередковане схвалення популярними особами азартних ігор, а також використання зображень і згадок імен популярних людей, героїв кіно-, теле- та анімаційних фільмів, авторитетних організацій;
- участь спортсменів, лікарів та інших професійних медичних працівників, а також осіб, зовнішній вигляд яких імітує зовнішній вигляд спортсменів, лікарів.

Також передбачається заборона використання тематики, пов'язаної зі стримуванням та

відсічню збройної агресії Росії у період дії правового режиму воєнного стану, а також будь-яких патріотичних закликів та/або символіки, спрямованих на забезпечення державного суверенітету, безпеки та оборони, патріотичне виховання або будь-які інші способи з метою створення оманливого враження про зв'язок між участю в азартних іграх та відсічню російській агресії.

Окрім того, законопроект передбачає повну заборону спонсорства, пов'язаного з організацією та проведенням азартних ігор.

Коментуючи деякі аспекти заборони реклами азартних ігор «Детектору медіа» Голова Комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики М. Потураєв наголосив: якщо законопроект буде прийнятий у тому вигляді, в якому він існує зараз, то буде заборонена вся реклама азартного бізнесу, включно з букмекерськими конторами, які приймають ставки на змагання. При цьому він звернув увагу на те, що заборона реклами азартних ігор призведе до значних збитків медіаіндустрії. Загалом можемо припустити, що у ході обговорення законодавчих обмежень питання фінансування дотичних галузей (реклама, спортивні змагання та їх трансляція) акцентуватиметься досить активно, оскільки застереження проти абсолютної заборони реклами азартних розваг мають сенс. Логічним видається і побоювання щодо того, що повна заборона легальної реклами призведе до її перетікання в «сіру» зону, головним чином до Telegram-каналів та піратських сайтів. Можемо погодитись із прогнозом М. Потураєва про те, що це «багаторазово фінансово підсилить дану платформу, яка взагалі не піддається жодному регулюванню»³.

Експерт АЦ «Українська фабрика думки» Ю. Гаврилечко наголошує на тому, що в 2023 р. спостерігалось зростання активності в нелегальному сегменті ринку, насамперед в онлайні, де за даними найбільшої профільної

асоціації, що об'єднує легальних організаторів азартних ігор, – Громадської спілки «Всеукраїнської Ради Гемблінгу» (Ukrainian Gambling Council, UGC) працювало понад 1200 сайтів, а фахівці КРАІЛ виявили понад 2000 нелегальних гемблінг-вебресурсів.

Співзасновник громадської організації «Центр дослідження законодавства України» Н. Чорний у свою чергу вважає, що розширення заборон на рекламу азартних ігор є однією з найсуттєвіших змін, які пропонує законопроект, і тією, з якою можна погодитись майже без застережень. На його думку, дискусійними є лише окремі пункти цього розділу законопроекту, насамперед заборона реклами у спортивних виданнях та на спортивних заходах, адже Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» передбачає, що одним з принципів державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор є підтримка та розвиток спорту за рахунок надходжень від проведення азартних ігор. Експерт також вказує на те, що частина азартних ігор прямо пов'язана з перебігом та результатом спортивних заходів і організатори азартних ігор нерідко є спонсорами спортсменів чи спортивних колективів. Те саме, зазначає Н. Чорний, можна сказати щодо заборони реклами азартних ігор в мережі Інтернет загалом (заборони щодо онлайн-медіа, платформ спільного доступу до інформації (соцмереж), стрімінгових сервісів винесені в окремі пункти) – передусім тому, що відсутність ефективних механізмів контролю такої заборони призведе лише до росту нелегального сегмента азартних ігор, організатори яких будуть непідконтрольні регуляторним органам в Україні.

Адвокат вважає, що законопроект варто доповнити переліком виключень щодо допустимих місць розміщення реклами в Інтернеті, адже в поточній редакції законопроекту порушенням може вважатись навіть наявність власного сайту в організатора азартних ігор.

Також Н. Чорний звертає увагу на те, що згідно з нормами законопроекту № 9256-д, замість існуючої Комісії з регулювання азартних

³ Детально питання регулювання діяльності соціальних платформ спільного доступу до інформації, у першу чергу саме Telegram-каналів, розглядалось у випуску 10-11 ГДПП

ігор та лотерей (КРАІЛ) планується створити два органи – «центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері організації та проведення азартних ігор» і «центральный орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері випуску та проведення лотерей». Він зазначає, що у чинній редакції Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» формування державної політики у сфері азартних ігор покладено на Кабінет Міністрів України (роль якого планується знизити до суто виконавчої), а профільним регуляторним органом є КРАІЛ, яка координується Кабміном Міністрів України. На його думку, автори законопроекту ніяк не пояснюють того, навіщо замість одного органу створювати два, особливо в умовах жорсткого дефіциту бюджету та фінансування державних видатків за гроші союзників. Також він звертає увагу на те, що чинне законодавство передбачає чіткий порядок формування складу КРАІЛ, тоді як за законопроектом № 9256-д ця чіткість втрачається: визначити порядок формування органів, що мають замінити КРАІЛ, має Кабінет Міністрів України. Відтак законопроект містить ризики появи заангажованих регуляторних органів з широкими повноваженнями, що тільки погіршить наявну ситуацію.

У зв'язку з цим, адвокат вважає, що варто відмовитись від ідеї ліквідувати вже існуючий регуляторний орган (КРАІЛ), недоліки роботи якого можна проаналізувати та внести необхідні корективи – замість того, щоб створювати два нових в умовах відсутності коштів на їхню роботу, та за умови, що їм доведеться напружуватись вже наявний у КРАІЛ досвід з нуля.

Окремий момент, на який варто звернути увагу – можливість запровадження нових підстав для внесення до Реєстру осіб, яким обмежено участь в азартних іграх. Зокрема, йдеться про внесення до цього Реєстру військовослужбовців. В законопроекті дана норма прописана наступним чином: «На період дії воєнного стану обмеження участі військовослужбовців у відвідуванні

гральних закладів та участі в азартних іграх здійснюється шляхом внесення до Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх, Уповноваженим органом у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України». Утім, цитований раніше адвокат Н. Чорний вважає, що пропонувані обмеження фактично ніяк не вирішують проблему доступу військовослужбовців до онлайн-казино, що було ключовою вимогою петиції, яка ініціювала обговорюваний законопроект. Як зазначає фахівець, згідно з пропонуваними новаціями, це питання має вирішити Кабінет Міністрів України, а також орган, який тільки планується створити – через три місяці після ухвалення законопроекту № 9256-д. Враховуючи, що на розроблення відповідної нормативної бази Кабінету Міністрів України відведено 3 місяці – і 3 місяці відведені на створення нових регуляторних органів замість КРАІЛ, яким також знадобиться час на фактичний початок роботи, то появи хоч якогось працюючого механізму обмеження участі в азартних іграх для військових можна очікувати не раніше 2025 р., а то й пізніше.

Адвокат звертає увагу, що чинне законодавство вже містить алгоритм заборони особі брати участь в азартних іграх – за рішенням суду або зверненням самого гравця чи найближчих родичів. На його думку, все, що було необхідно від нового законопроекту – уточнити порядок застосування цього алгоритму стосовно військовослужбовців, наприклад, доповнити список заявників командуванням підрозділу або Міноборони чи Генеральним штабом ЗСУ – для звернень щодо певної кількості осіб водночас. А також – передбачити механізм забезпечення режиму секретності цих даних.

При цьому варто зазначити, що норма законопроекту щодо обмеження участі військовослужбовців в азартних іграх (заборона військовослужбовцям у доступі до гральних закладів та/або участі в азартних іграх у мережі Інтернет на період дії правового режиму воєнного стану також передбачена рішенням РНБО від 20 квітня 2024 р. «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування

азартних ігор в мережі Інтернет») викликає жваві дискусії серед експертів щодо правомірності та ефективності такого обмеження.

Так, юристка юридичної компанії Stron M. Гавришко з даного приводу висловила наступну думку: «Ми можемо вважати, що ця вимога [обмеження доступу до казино] буде дискримінаційною по відношенню до військовослужбовця як до громадянина, бо кожен має право обирати, куди витратити власні кошти. Проте особи, які служать в зонах активних бойових дій, є однією з найуразливіших верств населення. В умовах постійного стресу та виснаження онлайн ігри стають для них однією з розрад, провокуючи дофамінову та адреналінову залежність. Тож блокування доступу до азартних ігор військовослужбовцям на період дії воєнного стану можна вважати державним методом впливу щодо захисту вразливої частини населення».

У свою чергу керівник Комісії з регулювання азартних ігор і лотерей І. Рудий вважає, що обмеження виключно для військових дійсно міститиме дискримінаційну складову та буде порушенням конституційних прав. Окрім того, на його думку, така заборона буде неефективною та призведе до негативних наслідків. «Гральний бізнес вже був заборонений з 2009 року по 2020 рік. ...Якщо держава заборонить азартні ігри знову, це не означає, що військові перестануть грати. Вони будуть це робити, але на нелегальних сайтах – і це несе більше ризиків, тому що контролювати цей процес буде набагато важче», – так прокоментував ідею заборони доступу до ресурсів онлайн-азарту І. Рудий.

Інвестиційний банкір та фінансовий експерт С. Фурса також впевнений, що заборона онлайн-казино – рішення, яке не спрацює. За його словами, заборона азартних ігор призведе лише до виникнення сірого і чорного ринків.

На думку політолога І. Чаленка, просування наболілої теми з ігорним бізнесом через армію не відображає реальний стан речей, а лише створює хибне уявлення, що більшість військових – лудомани. Також він висловив сумнів, що обговорювані законодавчі зміни

виправлять ситуацію, оскільки ключовим мало б бути питання боротьби якраз із тіншовим сектором.

У згаданому вище контексті варто навести думку психіатра О. Кругляченка про презумпцію психічного здоров'я, що передбачає: людину не можна без діагнозу назвати лудоманом і на підставі цього обмежити у правах. «Психіатричний огляд – це виключно добровільна процедура. Можна змусити проходити когось огляд, лише коли його стан відповідає ст. 14 Закону про психдопомогу, а саме: може бути небезпечним для нього чи оточення. А це ніяк не загрожує життю. Тобто забороняти їм грати на підставі того, що вони лудомани, при цьому не маючи діагнозу, – це порушення законів психіатричної допомоги та прав людини», – наголошує фахівець.

Утім, заступник голови Адвокатського об'єднання «Алібі» О. Бебель з даного приводу має іншу точку зору: «Ніяких обмежень прав людини тут не має. Військовослужбовець перебуває в особливому правовому стані, а тому встановлення заборон такого плану є цілком допустимим. Тим більш, потрібно зважати на всі вірогідні негативні наслідки від залучення військовослужбовця до азартних ігор – починаючи від того, що через психологічні й фізичні перенавантаження людина досить легко може стати ігроманом, що просто «спускатиме» кошти в казино, і закінчуючи тим, що за допомогою таких ігор можна впливати на особу, заганняючи її у борги, та багато іншого негативу, пов'язаного з встановленням місця знаходження гравця», – наголошує юрист.

У свою чергу народний депутат України VIII скликання Б. Береза закликає на період війни повністю заборонити азартні ігри для всього населення. Про це він зробив відповідний допис на своїй сторінці у Facebook, акцентувавши, серед іншого на «російському сліді» в цьому питанні.

Таким чином, вбачається, що серед експертів та громадськості виникають дискусії стосовно окремих положень законопроекту, який перебуває на розгляді Верховної Ради України. Найбільш одностайну точку зору експерти мають стосовно необхідності заборони реклами

азартних ігор, при цьому певну лояльність проявляють у питаннях щодо спонсорства спорту.

Більше застережень експерти висловлюють щодо правомірності заборони азартних ігор для військовослужбовців, як і щодо ефективності запровадження такої заборони.

Зазначимо, що до набрання чинності Законом України про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та вдосконалення державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей, буде діяти постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 2024 р. № 566 «Деякі питання протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет» (зі змінами внесеними відповідно до постанови КМУ від 21 травня 2024 р. № 583), якою вже на сьогоднішній день насамперед забороняються усі форми реклами азартних ігор.

Є сенс також звернутись до досвіду інших країн щодо позиціонування реклами грального бізнесу.

Однією з найбільш лояльних політик щодо реклами азартних ігор є практика Естонії, Чеської Республіки та Данії. Наприклад, уряд Естонії повністю легалізував азартні ігри та їх рекламу.

До країн, в яких реклама азартних ігор знаходиться під суворою заборобою, належать: ОАЕ, Північна Корея, Австрія, Сінгапур, Франція, Азербайджан, Молдова та Литва.

Так, уряд Литви в 2021 р. категорично заборонив рекламу азартних ігор будь-яким можливим способом, що було зумовлено значним зростанням кількості азартних гравців під час пандемії covid-19.

До країн, що мають певні обмеження щодо рекламної діяльності для букмекерських компаній відносяться: Бельгія, Онтаріо, Великобританія та Латвія.

Наприклад, у Латвії дозволяється рекламувати азартні лише всередині наземного казино. Інші види просування такої реклами суворо заборонені. У Великобританії донедавна не було суворих заборон щодо

реклами азартних ігор. Однак у 2020 р. уряд Сполученого Королівства провів дослідження Review of Children's Exposure to Age-Restricted TV Advertising про вплив реклами азартних ігор на молодь, яке підтвердило наявність зв'язку між переглядом реклами азартних ігор та появою бажання пограти в азартні ігри. Таким чином, у Великобританії було введено обмеження на рекламу азартних ігор: вона не має бути спрямована на осіб молодших 18 років, а також спонсорство відомих спортивних подій чи команд є забороненим. Комісія з азартних ігор ретельно слідкує за рекламними кампаніями і накладає санкції в разі порушення правил.

У свою чергу, Бельгія легалізувала наземне казино ще в 1999 р., а онлайн-казино в 2002 р., однак, з 2018 р. в даній юрисдикції заборонили рекламу азартних ігор. Гемблінговим⁴ компаніям заборонено спонсорувати спортивні події, використовувати інфлюенсерів, тощо. Просувати інтернет-казино дозволено лише на заздалегідь погоджених Гральною комісією Бельгії вебсайтах. Реклама азартних ігор також допускається на телевізійних каналах і радіостанціях, але лише після 20:00 години, при цьому реклама азартних ігор має бути спрямована тільки на осіб, які досягли 21 р.

Онтаріо – це одна із найвідоміших юрисдикцій для гемблінгу, однак, після набрання чинності Нових стандартів Комісії з алкоголю та ігор Онтаріо (Канада) для інтернет-ігор від 4 квітня 2022 р., ця провінція ввела заборону на рекламну діяльність, яка містить «стимули до азартних ігор», такі як бонусні пропозиції. Оператори з ліцензією в Онтаріо не можуть пропонувати матчі, безкоштовні ставки та інші бонуси для своїх гравців на інших рекламних ресурсах. Однак операторам дозволено розміщувати промо на власних вебсайтах, а також через розсилку гравцям на електронну пошту чи в соціальних мережах після надання їхньої згоди (така згода зазвичай надається під час реєстрації облікового запису гравця).

⁴ Гемблінг – узагальнююча назва для діяльності, пов'язаної з азартними іграми: казино, спортивними ставками та ін.

Таким чином, враховуючи світовий досвід щодо регулювання реклами азартних ігор, вбачається, що такий метод державного впливу як повна заборона реклами азартних ігор або значне її обмеження має важливе значення для захисту вразливих груп населення від можливих негативних наслідків.

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна дійти висновку, що на сьогоднішній день перед нашою державою стоїть важливе завдання щодо розробки дієвих механізмів, спрямованих на боротьбу з ігровою залежністю (лудоманією), яка в умовах повномасштабної війни стала набувати більш динамічного та небезпечного характеру. В той же час, варто враховувати економічні наслідки можливої заборони азартних ігор та аспекти, пов'язані із дотримання прав людини.

У даному випадку велике значення має розробка комплексного законодавства, яке належним чином врегулює діяльність щодо організації та проведення азартних ігор та збільшить можливості для захисту потенційно вразливих категорій населення, зокрема військовослужбовців.

На рівні держави у цьому напрямку вже здійснені певні правові напрацювання.

Так, Президент України підписав Указ № 234/2024, яким було уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 квітня 2024 р. «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет». На ряду з іншим, відповідно до даного рішення, Головнокомандувачеві Збройних сил України та керівництву інших військових формувань було доручено невідкладно запровадити на період дії правового режиму воєнного стану заборону військовослужбовцям доступу до гральних закладів та/або участі в азартних іграх у мережі Інтернет.

На виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 17 травня 2024 р. № 566 «Деякі питання протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет» (зі мінами, внесеними відповідно до постанови КМУ від

21 травня 2024 р. № 583). Даною постановою Уряд насамперед заборонив усі форми реклами азартних ігор.

На сьогоднішній день у Верховній Раді України знаходиться на розгляді прийнятий за основу 24 квітня 2024 р. законопроект про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою боротьби з ігровою залежністю (лудоманією) та вдосконалення державного регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей № 9256-д від 5 квітня 2024 р. На думку ініціаторів законопроекту, він має сприяти вирішенню проблеми загострення поширення ігрової залежності під час воєнного стану, зокрема, серед військовослужбовців, які перебувають в екстремальних стресових умовах, що може спричинити підвищені ризики формування ігрової залежності.

Окремі положення даного законопроекту викликають дискусії серед експертів, а також сумніви щодо його ефективності. При цьому фахівці відзначають суспільну небезпеку, яку в собі несе ігрова залежність, зокрема щодо військовослужбовців. Тому продовження роботи щодо правових напрацювань, спрямованих на обмеження доступу до онлайн-казино вразливих категорій гравців має вкрай важливе значення, особливо в умовах повномасштабної війни (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0747-21#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-vp#Text>; <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43949>); Офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://petition.president.gov.ua/petition/223008>; <https://www.president.gov.ua/documents/2342024-50413>); Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-protydii-nehatyvnym-naslidkam-funktsionuvannia-azartnykh-igor-v-merezhi-internet-566-170524>; [27](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-punktu-1-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-17-</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

travnia-2024-r-566-583-210524); Міністерство юстиції України (<https://minjust.gov.ua/m/azartni-igri-v-ukraini-scho-varto-znati-gromadyanam>); «Центр Дослідження Законодавства України» (<https://ualaw.org/kinecz-epochy-kazyno-chogo-ochikuvaty-vid-zakonoprojektu-pro-obmezhennya-reklamy-azartnyh-igor/>); сайти видань «Економічна правда» (<https://www.epravda.com.ua/publications/2024/03/25/711472/>); «Бабель» (<https://babel.ua/news/107558-kabmin-povnistyu-zaboroniv-reklamu-azartnih-igor/>); «TrueUA» (<https://trueua.info/news/peticiya-pro-zaboronu-azartnih-igor-dlyavijskovosluzhbovciv-nabrala-25-tisyach-golosiv-zelenskij/>); «Детектор медіа» (<https://detector.media/rinok/article/227116/2024-05-21-mykyta-poturaiev-zaborona-reklamy-azartnykh-igor-zavdast-vtrat-na-piv-milyarda-mediynomu-rynku-i-pidsylyt-telegram-i-pirativ/>); «thepage.

ua.» (<https://thepage.ua/ua/news/ludomaniya-v-armiyi-i-kontrzahodi-derzhavi-2024>); «ZN.UA» (<https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/obmezhennja-hrального-biznesu-je-zlom-i-vijskovi-budut-nelehalno-hrati-krail.html>); «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/vijskovi-online-kazyno/32889165.html>); «rfi» (<https://www.rfi.fr/uk/ukraina/20240405-azartni-igri-v-ukraini-chi-dijсно-novi-propozicii-urядu-dadut-bi-ludomani>); «Укрінформ» (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3859145-obmezenna-na-azartni-igri-v-interneti-comunism-rnbo-pravilne.html>); «Смпуї. net. ua» (<https://stryi.net.ua/svitovyj-dosvid-regulyuvannya-reklamy-azartnyh-igor/>); Цензор (https://censor.net/ua/blogs/3463768/scho-ochikuvaty_vitchyznyanomu_gemblingu_v_2024_rotsi); Telegram-канал (<https://t.me/getmantsevdanil/6738>).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Оксана Русецька, голова Асоціації приватних виконавців України

Ефективне примусове виконання рішень має важливе значення як на національному рівні, так і щодо відповідності нашої країни критеріям для вступу до ЄС

Кабінет Міністрів України затвердив новий Порядок бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану, відповідна постанова № 650 була прийнята 05 червня 2024 року, однак до Постанови не увійшли пропозиції профільного міністерства, народних депутатів та Асоціації приватних виконавців України, щодо внесення змін до Постанови в частині бронювання органів та осіб, що здійснюють примусове виконання судових рішень, на яких державою покладається забезпечення виконавчого провадження як завершальної стадії судового провадження.

Асоціація приватних виконавців протягом останніх місяців декілька раз зверталась до

Кабінету міністрів України, Прем'єр – міністра України, а також до Міністра Юстиції України з пропозиціями та коментарями щодо внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України в частині визначення критеріїв бронювання приватних та державних виконавців, однак, виходячи з прийнятої Постанови такі пропозиції та коментарі залишились поза увагою Кабміну.

Водночас Верховною Радою України 11.04.2024 прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку», зі змісту вказаного закону вбачається, що внесені зміни спрямовано зокрема на забезпечення у період дії воєнного стану належного функціонування системи правосуддя в Україні, однак всупереч зазначеному та замість того, щоб залишити в Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» норми, згідно з якими працівники органів державної

* Збережено стиль і граматику оригіналу

виконавчої служби входили до переліку тих, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, додавши до таких працівників також приватних виконавців, положеннями прийнятого Закону працівників органів державної виконавчої служби взагалі виключено з цього переліку, що є цілком нелогічним, оскільки саме виконавці забезпечують завершальну стадію судового провадження.

Я нагадаю, що протягом 2021-2023 років приватними та державними виконавцями, фактично виконано 5,1 млн виконавчих документів та стягнуто 55,1 млрд грн., а також забезпечено стягнення до бюджету коштів в сумі 13,9 млрд грн. При цьому на кінець 2023 року на виконанні державних і приватних виконавців перебувало виконавчих проваджень на суму 485,3 млрд грн., що становить 9,3 % ВВП України за 2022 рік, при цьому кількість виконавців, є настільки не значною для укомплектування Збройних сил України і неймовірно значущою для сфери примусового виконання рішень в державі, що жодним чином не вплине на мобілізаційний потенціал країни, однак призведе до неналежного функціонування системи примусового виконання рішень в Україні та до невідповідності нашої країни критеріям, необхідним для майбутнього вступу до Європейського Союзу.

Також, нещодавно Судово-юридична газета опублікувала коментар члена Комітету Верховної Ради з питань нацбезпеки Федора Веніславського – «Так, проблем з законом про мобілізацію немає, тож, вносити зміни до нього поки не будуть. Але є один «нюанс»...

Однак, я вважаю за необхідне звернути увагу уряду та парламенту на те, що проблеми все ж таки існують і їх потрібно вирішувати якомога швидше і «нюанс» точно не один.

Адже, уряду та парламенту слід звернути увагу на суспільну значущість та важливість діяльності приватних виконавців для функціонування економіки, забезпечення національної безпеки країни та життєдіяльності населення в особливий період, стійкого функціонування системи правосуддя.

Основним Законом гарантовано, що права та свободи людини і громадянина захищаються

судом. Таке право не може бути обмежено в умовах воєнного або надзвичайного стану відповідно до статті 64 Конституції України.

Питання виконання судового рішення як невід'ємної складової права кожного на судовий захист закладено на конституційному рівні і неодноразово було предметом розгляду Конституційним Судом України.

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави.

Невиконання судових рішень негативно впливає на авторитет держави, оскільки в такому разі не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав.

Крім того, забезпечення ефективного примусового виконання рішень для України має важливе значення як на національному рівні, так і щодо відповідності нашої країни критеріям, необхідним для майбутнього вступу до Європейського Союзу.

Так, наприклад, в останньому Повідомленні Єврокомісії про політику розширення ЄС – 2023 року щодо України зазначено, зокрема, про необхідність продовження реформування примусового виконання рішень:

«Уряд повинен відновити зусилля в цьому напрямку, наскільки це можливо в нинішніх умовах, оскільки дієва система забезпечення виконання судових рішень є не лише ключовим елементом ринкової економіки та верховенства права, але й необхідною передумовою для швидкого відновлення економіки».

В Державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220, окремо наголошується на недостатньо ефективному виконанні судових рішень та підкреслюється необхідність його удосконалення (п. 2.1.4.4). Адже невиконання судових рішень і відсутність захисту прав власності несе серйозні корупційні ризики та вкрай негативно впливає на економічне життя

країни. А саме виконання судових рішень є недостатньо ефективним, зокрема у зв'язку з обмеженими можливостями виконання рішень приватними виконавцями, а також через необґрунтовані мораторії щодо примусового виконання рішень, боржниками за якими є державні підприємства.

На початку 2024 року Європейська Комісія схвалила План України у межах Інструменту ЄС Ukraine Facility на 2024-2027 роки, який визначає умови отримання 50 мільярдів євро макрофінансової допомоги. Фінансування спрямоване на допомогу Україні у підтриманні адміністрації, виплаті зарплат та пенсій, наданні основних державних послуг та підтримці відновлення та реконструкції, поки вона продовжує захищатися від агресії.

В опублікованому документі реформи виконання судових рішень та цифровізації судової системи стали одними з основних у Компоненті I Ukraine Facility (п. 2.1). «Виконання судових рішень є ще однією запорукою функціонування ринкової економіки та верховенства права. У контексті примусового виконання судових рішень в Україні, насамперед, спочатку буде розроблено Дорожню карту щодо реформування примусового виконання судових рішень та вдосконалення діяльності державних та приватних виконавців з урахуванням поточної ситуації,»

Також, нещодавно суддя Європейського суду з прав людини від України Микола Гнатюк в інтерв'ю Укрінформ зазначив «Проблема виконання рішень національних судів набагато ширша за відносини України та ЄСПЛ. Стоїть питання про здатність держави в принципі забезпечувати верховенство права – без виконання остаточних судових рішень його бути не може. Очевидно, що це загрожуватиме виконанню Україною вимог для вступу до Європейського Союзу. Адже цілком зрозуміло, що країна-кандидат на вступ до ЄС повинна мати здатну нормально функціонувати національну правову систему. А без розв'язання сталих проблем виконання остаточних судових рішень вона такою визнана бути не може».

Тож, ми бачимо наскільки критично важливою є сфера примусового виконання

рішень, яка складається з державних та приватних виконавців, для забезпечення життєдіяльності України та подальшого розвитку нашої країни, і сьогодні завдання саме держави полягає в тому, щоб забезпечити дієвий механізм бронювання виконавців для здійснення останніми покладених на них функцій держави.

Асоціація приватних виконавців України поряд зі зверненнями Міністерства Юстиції України, вже вкотре звернулась до Офісу Президента України, Комітету Верховної Ради України з питань правової політики, Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки оборони та розвідки, а також до Кабінету Міністрів України та Міністерства оборони України з проханням внесення змін до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» а саме доповнення ст. 25 частиною 5 в такій редакції, що бронюванню підлягають військовозобов'язані, які працюють, або проходять службу – «в органах державної виконавчої служби, приватними виконавцями – усі військовозобов'язані», оскільки мобілізація кожного окремого приватного виконавця несе дуже високий рівень негативного впливу та катастрофічні наслідки для сфери примусового виконання рішень та правосуддя в цілому, по всій території України, а саме – припинення надання послуг за відсутності можливості невідкладно організувати альтернативний спосіб їх надання. І я особисто, дуже розраховую на те, що урядом і в подальшому парламентарями в найкоротший термін будуть прийняті до уваги зауваження та пропозиції Єврокомісії, Міністерства юстиції України та Асоціації приватних виконавців України які стосуються цього соціально важливого питання.

Також, на сьогодні дуже спірним питанням лишається модель економічного бронювання, яка викликає багато суперечностей в суспільстві, однак, на моє переконання така модель, все ж надасть можливість забезпечити подальше фінансування Збройних сил України та підтримати фінансову та економічну систему країни.

Разом з тим, хочу звернути увагу на необхідність бронювання самозайнятих осіб,

що провадять незалежну професійну діяльність, зокрема і приватних виконавців України, оскільки в моделях які пропонуються йде мова про працівників підприємств та ФОПів.

З питанням необхідності включення самозайнятих осіб до моделі економічного бронювання Асоціація приватний виконавців раніше звернулася до комітету Верховної Ради з питань економічного розвитку.

Суб'єкти незалежної професійної діяльності, залучаючи найманих працівників, створюють сотні робочих місць, як роботодавці сплачують заробітну платню і відповідні податки до державного бюджету. Поряд з приватними виконавцями, в цій категорії виступають такі професії як нотаріуси, арбітражні керуючі та адвокати.

Таким чином, бронювання самозайнятих осіб, що провадять незалежну професійну діяльність та в тому числі забезпечують примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, є об'єктивно важливим для забезпечення виконання функцій держави, функціонування економіки та повноцінної реалізації конституційного права кожного на судовий захист та забезпечить дійсно стале функціонування всієї системи правосуддя (<https://sud.ua/uk/news/blog/303152-efektivne-primusove-vikonannya-rishen-maye-vazhlive-znachennya-yak-na-natsionalnomu-rivni-tak-i-schodo-vidpovidnosti-nashoyi-krayini-kriteriyam-dlya-vstupu-do-yes>). – 2024. – 13.06).

Блог на сайті LB.ua

Про автора: Михайло Поживанов, політик, громадський діяч, депутат Верховної Ради чотирьох скликань

Економічне бронювання: не відкупитися, а врятувати бізнес

Столичний метрополітен попередив: гряде збільшення інтервалів між потягами, оскільки машиністи пішли на війну. І час набирати машиністок, чи то пак водійок потягів, бо слово «машиністка» асоціюється радше з друкарською машинкою, аніж з наслідками

мобілізації. А остання, безумовно, потрібна, бо від наявності людського ресурсу на фронті залежить наше виживання як нації. Але від цього самого ресурсу залежить і виживання нашої економіки. Можливо, це другорядне завдання, хоча насправді – ні. Принаймні, за нинішнього підходу до організації тилового життя.

Рятувати – так рятувати

Річ у тім, що іще на початку повномасштабного вторгнення можна було (бодай в теорії) запровадити військовий стан з куди більш жорсткими обмеженнями. Із заборонаю розваг, закриттям ресторанів та клубів, трудовою мобілізацією. Словом, з усім тим, що за часів німецько-радянської війни звалось «все для фронту, все для перемоги». Країна, яка не оговталася від шоку від російського вторгнення, напевно, прийняла би такі правила гри. Причому уся – від Києва і до Ужгорода.

Але у тому-то й річ, що Україна-2022 – це не СРСР-1941. Ми не тоталітарна держава, де влада може примусово перевести всіх картки та пайки, поставити до станка та наказати клепати танки, а за неявку на роботу – розстрілювати. Ми – країна з ринковою економікою, з бізнесом великим, середнім та малим, який було вирішено не вбивати, а рятувати. Тому й переміщали підприємства на захід, тому й дозволили столиці розслабитися й робити вигляд, що війни не існує. Тому й вирує у Києві цілком собі довоєнне життя з театрами та кіно, розвагами і світськими заходами, салонами краси й дорогими бутіками.

Картина того, як живе Київ або інші міста у глибокому тилу інколи шокує не тільки мешканців прифронтової зони, а й військових, які, буває, почуваються на столичному святі життя як прибульці з іншої галактики. Але все це має на меті не розшарувати українців на сорти, а врятувати економіку. Бо працюючі торгові центри з «ювелірною» або приватна пластична хірургія у дорогих клініках – це історія не про «лакшері» життя, а (передусім!) про сплачені податки. Ті самі податки, які держава раз-у-раз поривається підвищити, але поки не може зважитися на такий крок.

Тому можливість забронювати працівників і затримати їх на виробництві у тилу виглядає цілком прогнозовано. Було б якраз алогічно, якби законопроекти про економічне бронювання не писали і не вносили на розгляд Ради. Бо для чого тоді були потрібні усі ці релокації на захід України та усі пільги ФОПам (періоду перших місяців війни), які, втім, досить швидко скасували? Ми або «забиваємо» на економіку, або тягнемо її за вуха з усіх сил. Так, це надзвичайно складне завдання – тримати фронт фактичний та фронт економічний. І хоча я часто критикую владу за її непродумані кроки або дії, економічне бронювання – це, в принципі, правильне мислення. Правильне, хоча й, можливо, недостатнє.

Що зараз робиться на ринку праці?

Вочевидь, кожен рік війни має свої особливості та несе свої виклики. Нинішній, тобто третій рік – це, безумовно, кадровий голод, на який нарешті почала звертати увагу і влада теж. До війни кількість працюючих, які отримували заробітну плату й фіксувалися Пенсійним фондом, становила близько 11 мільйонів осіб. Нині, за даними Мінсоцполітики, бракує близько третини з них. Схожу цифру називав і заступник голови НБУ Сергій Ніколайчук – від 2021 року кількість працездатного населення в Україні зменшилася на 27%.

Слід визнати: війна загострила проблему, але та була серйозною ще задовго до повномасштабного вторгнення. Якщо десять років тому в Україні проживало близько 21 млн людей працездатного віку, то зараз їх деє 9-9,5 млн. При цьому з них близько 3 мільйонів – це бюджетники, які отримують зарплату від держави. А 6 млн – це люди працездатного віку, які працюють в комерційних структурах і тягнуть на собі інші 20-22 млн, які зараз в Україні є. Фахівці кажуть, що в розрахунки втрат на ринку праці треба закладати виїзд від 6,5 до 8 млн громадян за кордон, десятки тисяч загиблих та зниклих безвісти військових та цивільних, а також близько 1 млн мобілізованих.

Згідно з опитуванням Інституту економічних досліджень, бізнес визначає брак робочої сили другою найбільшою перешкодою для

своїєї діяльності, але ця проблема поступово пересувається на перше місце. Так, три чверті роботодавців, опитаних у квітні Європейською бізнес асоціацією, заявили, що мають проблеми з кадрами. Ще восени минулого року таких було лише трохи більше половини. А у травні нинішнього року, за даними Work.ua, роботодавці розмістили на порталі рекордну кількість вакансій від початку повномасштабної війни, і вона перевищує 100 тисяч вже третій місяць поспіль.

Певна річ, що мобілізація безпосередньо впливає на таку ситуацію. Так, деякі підприємства (зокрема, енергетики) можуть забронювати майже 100% своїх працівників. Натомість подібної можливості позбавлені будівельники, і ця сфера зараз просто колапсує. Якщо до квітня поточного року дана царина ще якось розвивалася, то у квітні її робота припинилася повністю. Будівельники не можуть завершити розпочате і не можуть розрахуватися з інвесторами. Причина все та ж – брак кадрів та робочої сили. Адже – скільки б ми не говорили про гендерну рівність – є сфери, де жінки просто фізично не можуть замінити чоловіків.

Ні, це не відкуп

Усвідомлюючи масштаби проблеми, уряд з початку поточного року веде розмови про можливість економічного бронювання. Цю ідею закидають у соціум поступово, спостерігаючи за реакцією. А реакція є наскільки негативною, що від економічного бронювання, можливо, відмовляться, аби суспільство не сприймало його як узаконений відкуп від мобілізації. Хоча в даному випадку, наголошу ще раз, мова йде про полювання на відразу двох зайців: можливість залучити додаткові гроші на армію та потребу зберегти стійкість бізнесу.

Зазначу, що 11 червня до парламенту внесли законопроект №11331 «Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки». Це вже другий проект закону, де прописано концепцію економічного бронювання. Але «вбудована» вона до загального плану заходів щодо розвитку промисловості в Україні, і це кардинально відрізняє документ від раніше зареєстрованого

проекту №11308, що був присвячений суто економічному бронюванню.

Звичайно, що і цей новий законопроект викликає бурхливі дискусії. Зокрема, обговорюється ціна питання: йдеться про щомісячний «внесок» бізнесу за кожного заброньованого співробітника у розмірі як мінімум 20 тисяч гривень. При цьому підприємство повинно не мати заборгованості за зарплатами та податками. А приватні підприємці та їх наймані працівники зможуть отримати броню, якщо розмір доходу ФОП протягом календарного місяця становить не менше триразового розміру збору за бронювання військовозобов'язаних, визначеного у Податковому кодексі.

Тобто якщо за бронювання найманих працівників компанії мають платити 20 тисяч гривень на місяць, то ФОПу потрібно підтвердити дохід не менше 60 тисяч. При цьому, як показують неформальні опитування, багато компаній готові бронювати своїх співробітників за гроші. Для них це не питання грошей, а питання виживання. Адже якщо через брак кадрів та чи інша компанія збанкрутує, краще від цього не буде нікому. З такого підприємства зрештою будуть вимушені звільнитися і жінки, і ті чоловіки, які в силу тих чи інших причин не є військовозобов'язаними.

Попри все, ідею з економічним бронюванням підтримують далеко не всі. Багато хто (зокрема, й з законотворців) вважає, що такий захід закладе небезпечну дискримінацію та зруйнує єдність суспільства, адже в ньому глибоко засяє думка про те, що воювати та ризикувати життям йдуть винятково бідні, багаті ж завжди зможуть викрутитися. Але це не так.

Альтернатива – підвищення податків

Та поки всі обговорюють можливість економічного бронювання, голова фінансового комітету парламенту Данило Гетманцев популяризує іншу ідею – підвищення податки для наповнення бюджету. Пару тижнів тому як пробну кулю запустили обговорення щодо збільшення військового збору з 1,5% до 5%, але пізніше зазначили, що наміру так радикально піднімати цей вид відрахувань насправді ніхто не має. Звісно, що підвищення податків

не вирішить проблему наявності людського ресурсу в зоні бойових дій, але принаймні посприє іншому завданню – наповненню державної скарбниці.

Це трохи інша історія, хоча й дотична до економічного бронювання. Адже, власне, і економічне бронювання, і підвищення податків призведе до здорожчання товарів та послуг. До цього слід бути морально готовими, бо, власне, війна – річ витратна, але не ми її починали. Ми можемо тільки гідно відповісти на те грандіозне та страшне випробування, яке накрило нас у 2022-му. І наші урядовці, можливо, не стануть протиставляти бронювання та податки, а поєднують їх в одному комплексі заходів.

Щодо військового податку, то тут, ймовірно, більшість українців і не стала би надто активно протестувати, адже всі ми багато донатимо на армію, тож тепер ці донати можуть просто набути іншої форми. Але, звісно, є одна умова: Міноборони має покінчити з усіма тими закупівельними скандалами, які кидають тінь не лише на його репутацію, але й на державу в цілому. Тоді заходи зі збільшення податку пройдуть більш-менш безболісно.

А от що стосується економічного бронювання, то цю тему вартує краще прокомунікувати із суспільством. Воно виживає як може і чекає допомоги від влади. Остання зобов'язана її надати, не цураючись відвертої розмови про те, як нам одночасно відбити ворога і не втратити економіку. Мета перед Україною стоїть амбітна і, в принципі, зрозуміла, але шляхи її досягнення слід роз'яснити ще раз (https://lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/619404_ekonomichne_bronyuvannya.html). – 2024. – 18.06).

Блог на сайті LB.ua

Про автора: Станіслав Ніколаєнко, голова парламентського комітету з науки і освіти 2002-2005 років, Міністр освіти і науки України 2005-2007 років

І знову про реформи у вищій школі...

Колективи українських університетів із тривогою стежать за ситуацією у школах,

складанням НМТ випускниками. Інформація, що надходить, невтішна: діти перевтомлені, знервовані, допускають технічні помилки.

Найгірше, що багато випускників, особливо юнаків, планують виїжджати з України, навчатися за кордоном. Це глибоко турбує і змушує реагувати адекватно до ситуації.

Проте дії нинішньої влади не відповідають викликам часу, більше того, вона часто чинить навпаки, ніби підштовхуючи молодь відцуратися від української освіти, їхати за кордон.

Нещодавнє рішення парламенту вкотре підтверджує цю тезу. 6 червня 2024 року Верховною Радою України проголосовано Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки наукової роботи в закладах вищої освіти», яким передбачається зміна основних посад науково-педагогічних працівників, запровадження педагогічних посад у закладах вищої освіти, зменшення кількості годин навчального навантаження та встановлення мінімального обсягу виконання наукової роботи науково-педагогічними працівниками тощо. Однак нічого не сказано про підсилення дослідницької роботи, тобто дія закону є абсолютно протилежною до його назви.

Не знаю, хто із викладачів, студентів чи вчених просив цих змін, бо я такої людини в Україні ще не зустрічав. Напевно, шановні народні депутати через велику зайнятість повірили авторам закону, прочитавши лише його заголовок.

Пани реформатори-грантоїди продовжують творити дива, незважаючи ні на що, освоюють величезні кредити Світового банку, які, до речі, доведеться повертати.

У надзвичайно складних умовах воєнного стану, загальної мобілізованості українського народу на перемогу над російським агресором запровадження дії цього закону призведе до посилення соціальної напруги в колективах закладів вищої освіти. Цілі та зміст його статей породжують розбалансованість в роботі університетів, оскільки невизначений механізм переведення з науково-педагогічних працівників у педагогічні та порядок оплати праці педагогічних працівників у цих умовах.

Цей крок більшість науково-педагогічних працівників сприймають, як образу, недовіру до їхньої діяльності. При цьому ніхто в академічній спільноті не заперечує проти залучення практиків до викладацької діяльності із встановленням заробітної плати відповідним рішенням вченої ради, адже ст. 36 Закону України «Про вищу освіту» дає таке право університетам.

Зклади вищої освіти нині функціонують на основі затверджених торік бюджетів, вже складено попередні штатні розписи на наступний навчальний рік. У той самий час цей закон не передбачає виділення додаткових коштів закладам вищої освіти на оплату праці залученим науково-педагогічним працівникам у зв'язку зі зменшенням навчального навантаження науково-педагогічних працівників з 600 до 500 годин.

Незрозумілим також є введення та облік кількості годин на наукову діяльність, встановлення нормативних обсягів виконання наукової роботи для науково-педагогічних працівників на рівні 500 годин на рік. Оскільки така діяльність є інтелектуальною та творчою роботою викладача, нормативи оцінки її виконання матимуть дискусійний та суперечливий характер.

Облік наукових здобутків, напевне, варто здійснювати з урахуванням кількості виданих монографій, соціально значущих статей, тез, патентів, наявних наукових проєктів і грантів, а не у годинах навантаження науково-педагогічного працівника, які для кожного викладача, дослідника можуть бути різними. Адже державі, фронту, бізнесу потрібні не години науки, а конкретні науково-технічні розробки. І знайти справедливі критерії цього погодинного обліку буде практично неможливо. Бо, як відомо, справедливість недоступна навіть богам!

Ухвалений Закон не вирішує завдання мотивації та фінансового стимулювання вчених, а також протирічить Бюджетному кодексу України, зокрема у межах виконання бюджетної програми за КПКВК 2201160 «Підготовка кадрів закладами вищої освіти та забезпечення діяльності їх баз практики» (освітній бюджет),

яка не передбачає ніяких додаткових коштів на наукові дослідження науково-педагогічним працівникам. Цей факт руйнує сумнівну впевненість авторів закону в посиленні наукової складової діяльності університетів.

Викликає непорозуміння норма річного навантаження 900 годин для педагогів університетів, коли в статті 60 Закону України «Про фахову передвищу освіту», статті 25 Закону України «Про загальну середню освіту» сказано, що навчальне навантаження на одну ставку викладацького складу закладу фахової передвищої освіти, вчителя школи становить 720 годин на навчальний рік. Запропоновані зміни до Закону України «Про вищу освіту» призведуть до дискримінації університетських педагогічних працівників, порівняно з їхніми колегами у закладах фахової передвищої освіти і навіть у школах та профтехучилищах. Якщо взяти до уваги, що навчальний рік в університеті триває в середньому 30 тижнів, то, з урахуванням норм закону, педагог мусить мати три навчальні пари щоденно – лекції, семінари, лабораторні заняття. Думаю, що таке міг придумати лише той, хто в стінах університету ніколи по-справжньому не працював.

Ухвалений законопроект не відповідає стратегічно важливим міжнародним та національним документам, зокрема Великій Хартії Університетів, Закону України «Про вищу освіту» та «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р., особливо в частині автономії та свобод університетів, дебіюрократизації їхньої діяльності.

Неможливими для реалізації є терміни впровадження Закону. Адже у зв'язку з військовою агресією росії проти України, руйнуванням енергетичних потужностей, обмеженнями споживання електроенергії та з урахуванням необхідності повідомляти про істотні зміни умов оплати праці членів колективів за два місяці виникає ситуація, яка унеможливить своєчасне виконання норми прийнятого закону закладами вищої освіти.

Цей закон також дезорганізує діяльність закладів вищої освіти, відволікаючи їхню увагу

від нагальних потреб – обмеженості коштів, труднощів із забезпеченням навчального процесу через вимикання електроенергії, неможливості своєчасно провести закупівлі обладнання для дослідницьких цілей, міжнародної співпраці, ремонтів корпусів та гуртожитків і т. ін.

Дисбаланс у діях виконавчої влади в гуманітарній сфері вкотре засвідчує гостру потребу підсилення й оновлення цієї державної ланки, введення посади віце-прем'єр-міністра з гуманітарних питань, залучення до керівництва нових, патріотично налаштованих професіоналів.

У таких умовах, на думку багатьох працівників університетів та роботодавців, Президенту України доцільно накласти вето на цей закон, аби не зірвати навчальний рік та не розбалансувати діяльність українських вишів (https://lb.ua/blog/stanislaw_nikolaenko/618814_i_znovu_pro_reformi_vishchiy_shkoli.html). – 2024. – 14.06).

Блог на сайті LB.ua

Про автора: Богдан Данилишин, завідувач кафедри КНЕУ ім. В.Гетьмана

Чого чекати від зниження облікової ставки НБУ

13 червня 2024 р. Правління НБУ прийняло рішення знизити облікову ставку з 13,5 до 13,0% річних. Цього разу Правління НБУ знизило облікову ставку відповідно до свого попередньо оприлюдненого в квітні прогнозу. Дарма що фактична інфляція виявилася значно нижчою від того ж квітневого прогнозу. В травні річна інфляція становила 3,3%, тоді як ще в січні монетарний департамент НБУ прогнозував розворот інфляційного тренду в бік підвищення.

Відсутність повноцінної Ради НБУ, яка мала б комплексно оцінити стан монетарної політики призводить до метаморфоз політики НБУ, що мультиплікуються з кожним днем: після провалу з прогнозом інфляції відбувся провал з неочікувано високою розтратаю валютних

резервів (3,4 млрд. дол. за травень), політика «приваблення гривневих активів» також дає катастрофічно слабкі результати, менш ніж 5% приросту гривневої маси потрапляє на строкові вклади населення; кредитування продовжує знаходитися не непристойно низьких показниках (близько 10% ВВП) і фактично утримується від подальшого падіння лише завдяки державним програмам – заслуга Уряду!; процентна маржа банків сягає 12 відс. пунктів і розширюється (!) попри зменшення частки проблемних кредитів, генеруючи рекордні прибутки банків при зниженні їх посередницької ефективності.

Інші впливові процентні ставки НБУ теж було знижено: ставка депозитних сертифікатів овернайт – з 13,5 до 13,0% річних, строкових 3-місячних депозитних сертифікатів – з 16,5 до 16,0%, кредитів рефінансування – з 17,5 до 17,0% річних.

Таким чином всі процентні ставки НБУ залишаються значно вищими інфляції, що призводитиме до додаткових збитків позичальників кредитних коштів. У таких умовах українська економіка функціонує вже 2 роки. Високі реальні процентні ставки стимулюють вилучення коштів з економіки у гривневі активи та стримуватимуть кредитні та інвестиційні процеси. В минулому році для виправлення помилок монетарної політики в екстреному порядку довелося запровадити податок на надприбутки банків.

Абсолютно абсурдним є намагання НБУ проводити одночасно і політику приваблення гривневих активів, і політику сприяння кредитуванню. Згідно монетарної теорії – це два протилежних напрямки політики, які не можуть реалізовуватися одночасно, оскільки ключова процента ставка, за визначенням, є базовим регулятором попиту на кредити та схильності потенційних вкладників до заощаджень. Якщо її рівень втричі перевищує інфляцію – це формує стимули до спрямування коштів із реальної економіки в банківську систему, а не навпаки.

Існування строкових 3-місячних депозитних сертифікатів НБУ в нинішній системі монетарного регулювання також

викликає багато заперечень. Даний інструмент перешкоджає спрямуванню коштів боргового ринку на потреби фінансування дефіциту державного бюджету та кредитування бізнесу. Користі від цього інструмента для залучення строкових вкладів населення – небагато. За статистикою 60% гривневих вкладів належать 1% вкладників. Таким чином політика приваблення гривневих депозитів більшою мірою збагачує багатих, ніж реально забирає кошти із споживчого чи валютного ринків.

Політика приваблення гривневих активів дуже дорого обходиться економіці і оплачується коштом державного бюджету. Це – доволі легко вирахувати. Зараз витрати НБУ на приваблення кожної 1000 грн строкових депозитів обходяться у 1110 грн. процентів банкам за депозитними сертифікатами! Так, за 4 місяці 2024 р. приріст строкових гривневих депозитів населення склав +27,0 млрд. грн, а виплати НБУ процентів банкам за депозитними сертифікатами – 30 млрд. грн! Абсурдне розтрачання державних коштів! Ці 1110 гривень наступного року перекладаються на збільшення державного боргу, оскільки недоотриманий до державного бюджету прибуток НБУ доведеться компенсувати новими державними запозиченнями. Політика НБУ заганає державні фінанси в боргову петлю.

Роль високої облікової ставки у валютній стабілізації не слід перебільшувати. Варто пам'ятати, що Україна за 2 роки війни отримала понад 85 млрд. дол. зовнішньої допомоги, з яких майже 65 млрд. дол. НБУ витратив на підтримку валютного курсу (76%!). Структурний дефіцит платіжного балансу сягає понад 30 млрд.дол. на рік і кожного місяця НБУ витрачає 2-3 млрд. дол. на підтримку обмінного курсу з валютних резервів (які, до речі, переважно сформовані Урядом). Де буде валютний курс, якщо НБУ припинить продавати валюту на ринку? Чи допоможе тоді рівень ставки у 15 чи навіть 30% річних? Усі гривневі строкові вклади населення становлять лише 4% ВВП, тоді як структурний дефіцит платіжного балансу 16% ВВП, а зовнішньоторгівельний дефіцит – 19% ВВП.

Стабільність банківської системи не викликає сумнівів. Дохідність активів банків

знаходиться на рекордних у світі рівнях, показники ліквідності та адекватності капіталу банків значно випереджають нормативи, прибутки банків є історично рекордними.

Однак, збереження жорстких монетарних умов стримує залучення позикових коштів банків у реалізацію інвестиційних проєктів та створення робочих місць, стримує повернення біженців та перспективи відновлення. Ресурси банківської системи, її посередницька активність повинні відігравати адекватну роль у підтримці воєнної економіки. Нижча облікова ставка та більша доступність позикових коштів для виробників могли б сприяти покращенню зовнішньоторговельного сальдо, що також знизило б валютні ризики. Натомість, політика НБУ продовжує завдавати деструктивних шоків реальному сектору економіки, і лише достатній обсяг зовнішньої фінансової підтримки утримує економіку від економічної кризи та валютної дестабілізації (https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/618828_chogo_chekati_vid_znizhennya_oblikovoi.html). – 2024. – 14.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Перезавантаження БЕБ, публічні консультації у державному управлінні, особливості звітування політичних партій під час війни – детально про усі 9 законів, розглянутих Верховною Радою 20 червня

Законопроект 11024, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували заборонити проїзд механічних транспортних засобів по територіях та об'єктах природно-заповідного фонду.

Направили на доопрацювання в комітет законопроект 11150, яким пропонується продовження строку оформлення невитребуваних (нерозподілених) земельних ділянок, здійснення розподілу земельних ділянок між власниками земельних часток (паїв) та їх спадкоємцями земель, що залишилися у колективній власності після

розподілу земельних ділянок (з 2025 року до 2028 року); відновлення обов'язковості підвищення кваліфікації сертифікованих інженерів-землевпорядників (на сьогодні норма зупинена на час військового стану); продовження до 2026 року реалізації пілотного проєкту із внесення відомостей до Державного земельного кадастру сертифікованими інженерами-землевпорядниками; усунення неузгодженостей між Законами України «Про землеустрій» та «Про оцінку земель» (в частині, де один з них надає право проводити роботи із землеустрою та оцінки земель і юридичним особам і фізичним особам-підприємцям, другий – лише юридичним особам); встановлення особливостей адміністративної процедури у сфері земельних відносин.

Законопроект 11355, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували впровадити інтегрований доквіллевий дозвіл та єдиний державний реєстр таких дозволів, на основі застосування найкращих доступних технологій та методів управління згідно з Директивою 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегроване запобігання і контроль забруднень).

Законом 11074, прийнятим у цілому, звільнили політичні партії від обов'язку додатково документально підтверджувати обставини неможливості отримання нею повної інформації для подання звіту внаслідок знаходження її місцевих організацій, їх первинних документів чи обладнання на територіях ведення активних бойових дій чи тимчасово окупованих територіях, визначили випадки, в яких може бути здійснено заміну голови, члена комісії з припинення (ліквідаційної комісії) або ліквідатора політичної партії, її структурного утворення, уточнили, що кошти, не отримані політичною партією внаслідок зупинення фінансування у певних випадках підлягають поверненню після прийняття НАЗК рішення про відновлення державного фінансування її статутної діяльності, встановили, що протягом строку дії воєнного стану керівний орган політичної партії може прийняти рішення про припинення місцевої організації політичної

партії, якщо місцем знаходження її є територія, де ведуться активні бойові дії, або тимчасово окупована територія України.

Законом 10439, прийнятим у цілому, впровадили норми для перезавантаження БЕБ, а саме стосовно того, що новий директор БЕБ обиратиметься комісією з 6 членів, де половина має бути визначена Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх трьох років до дня завершення строку повноважень Директора БЕБ або до дня дострокового припинення його повноважень (звільнення) надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції та/або у сфері реформування органів правопорядку, причому ці експерти матимуть право вирішального голосу (рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосували не менше чотирьох членів конкурсної комісії, у тому числі не менше двох членів конкурсної комісії, визначених Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій міжнародних та іноземних організацій); переатестація проводитиметься комісією з 6 представників від новообраного директора БЕБ і 6 – від міжнародних партнерів, але за пропозицією українського бізнесу, протягом наступних 3 років працюватимуть кадрові комісії.

Євроінтеграційним законом 4254, прийнятим у цілому, визначили правила проведення публічних консультацій з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, вирішення питань місцевого значення шляхом підготовки проєктів програмних документів, нормативно-правових актів для узгодження публічних та приватних інтересів, визначили суб'єктами проведення публічних консультацій народних депутатів України, комітети Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, органи АРК, органи місцевого самоврядування, державні колегіальні органи, що забезпечують формування та/або

реалізують державну політику, Національний банк України, інші державні органи під час виконання ними владних управлінських функцій, а також підприємства, установи, організації, саморегулювні організації під час виконання ними визначених законом владних повноважень. Визначили, що публічні консультації не проводяться у зв'язку з призначенням загальнодержавних та місцевих виборів, всеукраїнського та місцевих референдумів, внесенням місцевої ініціативи, проведенням громадських слухань, загальних зборів громадян, здійсненням заходів щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, оголошенням стану війни та укладенням миру, проведенням загальної або часткової мобілізації, введенням в Україні або в окремих її місцевостях воєнного стану, застосуванням ЗСУ та інших військових формувань, наданням військової допомоги іншим державам, направленням підрозділів ЗСУ до іншої держави чи допуском підрозділів збройних сил інших держав на територію України, проведенням антитерористичних операцій та іншими невідкладними питаннями забезпечення обороноздатності держави, забезпеченням здійснення зовнішньої політики. Встановили форми проведення публічних консультацій: електронні консультації на онлайн-платформі для взаємодії з громадянами та інститутами громадянського суспільства та на офіційному веб-сайті суб'єкта владних повноважень (обов'язкова форма), публічне обговорення шляхом проведення публічних заходів (круглих столів, слухань, конференцій, тощо) (обов'язкова форма в певних випадках), адресні консультації шляхом надсилання заінтересованим сторонам консультаційного документа для з'ясування позиції заінтересованих сторін щодо суті проєкту акта (необов'язкова форма), визначили, що публічні консультації можуть проводитися одночасно в різних формах. Встановили, що строк проведення публічних консультацій визначається суб'єктом владних повноважень, але не може бути меншим за 15 робочих днів. Передбачили виключення із правил щодо

публічних консультацій, а саме що суб'єкт владних повноважень у терміновому порядку без проведення публічних консультацій розробляє проекти актів з питань запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків, з інших питань, пов'язаних з виникненням загрози життю, здоров'ю, свободі, безпеці людини.

Законопроектом 11155-1, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували перелік потреб, які задовольняються набувачами гуманітарної допомоги, на період дії воєнного стану доповнити потребами з централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, постачання теплової енергії, а перелік таких набувачів – підприємствами, установами, організаціями, які є операторами об'єктів критичної інфраструктури, органами державної та місцевої влади, що потребують термінового відновлення та/або забезпечення стабільного централізованого водопостачання, централізованого водовідведення, постачання теплової енергії.

Законопроектом 11165, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували визнати порушеннями законодавства про гуманітарну допомогу, що тягне за собою кримінальну або адміністративну відповідальність, використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку, крім випадків використання такої допомоги, отриманої для відновлення втрачених та/або пошкоджених виробничих потужностей і технічних засобів, для цілей статутної діяльності комунальними закладами та комунальними підприємствами, які надають освітні послуги, послуги у сфері охорони здоров'я, послуги з перевезення пасажирів, послуги з управління побутовими відходами, послуги з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення.

9. Постановою 11164 взяли до відома Щорічну доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (https://censor.net/ua/blogs/3495694/perezavantajennya_beb_publichni_konsultatsiyi_u_derjavnomu_upravlinni_osoblyvosti_zvituvannya_politychnyh). – 2024. – 20.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Зменшення ціни позову для малозначних спорів, ратифікація ряду міжнародних угод, перше читання законопроектів про запровадження військової поліції – детально про усі 16 законів, розглянутих Верховною Радою 19 червня

1. Законом 0254 ратифікували Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Литовської Республіки про право членів сімей працівників дипломатичних представництв і консульських установ здійснювати оплачувану діяльність.

2. Законом 0257 ратифікували Угоду між Кабінетом Міністрів України та Радою Міністрів Республіки Албанія про здійснення оплачуваної діяльності членами сімей співробітників дипломатичних представництв та консульських установ.

3. Законом 0277 ратифікували Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про здійснення оплачуваної діяльності членами сімей співробітників дипломатичних представництв та консульських установ.

4. Законом 0269 ратифікували Угоду між Україною та Королівством Нідерланди про обмін та взаємну охорону інформації з обмеженим доступом.

5. Законопроектом 10132, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували передбачити право на невідкладні проміжні репарації для осіб, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного із російською збройною агресією проти України, і членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, створити Комісію з розгляду питань, пов'язаних з визнанням осіб постраждалими, закріпити процедуру подання заяви про визнання постраждалою особою або членом сім'ї загиблої (померлої) постраждалої особи, визначити, що право на визнання постраждалою особою мають особи, які зазнали сексуального

насильства, пов'язаного із російською збройною агресією проти України, та діти, народжені внаслідок сексуального насильства, пов'язаного із російською збройною агресією проти України, а також запропонували призначати постраждалим особам невідкладну компенсацію у розмірі, визначеному Кабінетом Міністрів України.

6. Законопроектом 6569-д, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували створити Військову поліцію – військове формування з правоохоронними функціями, що входить до складу сектору безпеки і оборони, призначенням якого є забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту, попередження, виявлення та припинення в межах компетенції кримінальних та інших правопорушень, які вчиняються під час виконання службових обов'язків особовим складом Міністерства оборони України, ЗСУ та Державної спеціальної служби транспорту; розшук та затримання військовослужбовців у випадках, визначених законом, а також розшук військовослужбовців, які зникли безвісти; оперативно-розшукова діяльність; за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора та/або на підставі рішення слідчого судді, суду – проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; зупинка військових транспортних засобів та перевірка документів у разі порушень їх водіями Правил дорожнього руху, а також припинення використання у разі наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за призначенням; участь у розблокуванні військових частин, військових об'єктів, а також припиненні протиправних дій у разі захоплення (спроб захоплення) військових частин, військових об'єктів, військових містечок, військових транспортних засобів та державного майна та ін. Діяльність Військової поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України. Під час дії воєнного чи

надзвичайного стану загальне керівництво та координацію діяльності Військової поліції здійснює Головнокомандувач ЗСУ.

7. Законопроектом 6570-д, прийнятим у першому читанні за основу за основу, запропонували впровадити адміністративну відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб Військової поліції (відповідальність у вигляді штрафу від 4250 до 17000 грн або арешт з утриманням на гауптвахті на строк від десяти до п'ятнадцяти діб), змінити існуючі склади правопорушень, поширивши їх і на Військову поліцію, а саме: адміністративна відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця Військової поліції, за публічні за-клики до невиконання вимог військовослужбовця Військової поліції, за невиконання водіями військових транспортних засобів вимог уповноваженого військовослужбовця Військової поліції про зупинку транспортного засобу, а також ненадання військових транспортних засобів військовослужбовцям Військової поліції. Запропонували, щоб справи про адміністративні правопорушення, вчинені водіями військових транспортних засобів під час виконання ними службових обов'язків, розглядали Органи Військової поліції, надати повноваження посадовим особам органів Військової поліції здійснювати адміністративне затримання у визначених законом випадках у разі вчинення правопорушень військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також державними службовцями, працівниками Міністерства оборони України, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту під час виконання ними службових обов'язків. Запропонували також, щоб під час воєнного стану військовослужбовці Військової поліції мали право: залучатися до проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, користуючись при цьому повноваженнями слідчого, проводити слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, які не потребують дозволу слідчого судді, суду з власної ініціативи лише

у районах ведення воєнних (бойових) дій, з метою фіксації та збереження речових доказів чи інформації, за наявності ризику зміни місця події або унеможливлення доступу до нього в подальшому, у визначених законом випадках провести огляд місця події, з метою фіксації та збереження речових доказів чи інформації, за наявності ризику зміни місця події або унеможливлення доступу до нього в подальшому, та затримати без ухвали слідчого судді, суду особу, яку застали під час або безпосередньо після вчинення злочину чи замаху на його вчинення. Також запропонували поширити кримінальну відповідальність, що встановлена у статтях 346 КК «Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча»; 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча»; 344 «Втручання у діяльність державного діяча» також на порушення, вчинені стосовно Начальника Військової поліції.

8. Законопроект 8427, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували уточнити вимоги до осіб, які можуть бути призначеними на посаду директора Національного антидопінгового центру та членами Наглядової ради Національного антидопінгового центру для надання можливості займати зазначені посади громадянами України, які є почесними керівниками спортивних федерацій.

9. Законопроект 8428, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували уточнити вимоги до осіб, які можуть бути призначеними членами наглядової ради Національної лабораторії антидопінгового контролю, щодо можливості займати зазначені посади громадянами України, які є почесними керівниками спортивних федерацій.

10. Відхилили євроінтеграційні законопроекти 5432 та 5432-1, якими пропонувалось виключити з КУпАП ряд статей, пов'язаних із порученнями законодавства про захист економічної конкуренції, а також встановити адміністративну відповідальність для посадових осіб органів адміністративно-господарського управління та контролю за порушення порядку подання інформації та виконання рішень, неявку на виклик, створення

перешкод працівникам Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень у проведенні перевірок, огляду, вилученні майна, документів, предметів чи інших носіїв інформації; за неявку на виклик для надання пояснень, які стосуються розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

11. Відправили на повторне перше читання 11232, яким пропонується уточнити терміни «документована інформація» і «реєстр чинних, блокованих та скасованих сертифікатів відкритих ключів», уточнити умови обробки інформації у системах та видачу документу про відповідність вимогам законодавства засобів технічного і криптографічного захисту інформації засобів технічного і криптографічного захисту, а також удосконалити норми ЗУ «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» для наближення до європейських вимог у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг.

12. Відхилили євроінтеграційний законопроект 6004-д, яким, у відповідності до Директиви 2010/75/ЄС про промислові викиди, пропонувалось визначити основні вимоги до інтегрованого довкільного дозволу та реєстру таких дозволів, перелік видів діяльності, які вимагають його отримання, процедури його видачі та підстави відмови у видачі, особливості моніторингу викидів та контролю суб'єктів господарювання, які отримали інтегрований довкільний дозвіл.

13. Законом 11026, прийнятим у цілому, зменшили ціну позову у цивільному та адміністративному процесах, до досягнення якої справа визнається малозначною – зі 100 до 30 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (на сьогодні – з 302 800 гривень до 90 840 гривень), віднесли до малозначних також справи про зменшення розміру аліментів, припинення їх стягнення, а справи про стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів виключили із категорії малозначних.

14. Законопроект 11283, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували врегулювати порядок призначення тимчасово

виконуючого обов'язки керівника апарату суду у разі відсутності у такому суді суддів, які здійснюють правосуддя, а також покладання на нього адміністративних повноважень голови суду в частині представництва такого суду як органу державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами.

15. Законопроектом 11280-1, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували внести зміни до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», якими до виняткових випадків передачі в управління активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, додати належність активів до культурних цінностей, запровадити проведення державної експертизи щодо визначення культурної цінності активу, визначити, що у разі надходження винесеного судового рішення про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», протягом 10 робочих днів Національне агентство повідомляє прокурора про наявність відповідного судового рішення та забезпечує перерахування відповідних коштів та нараховані за ними проценти в державний бюджет.

16. Законопроектом 11044, прийнятим у першому читанні за основу, запропонували встановити, що у період дії воєнного стану Держпраці може здійснювати за заявою працівника або профспілки позапланові заходи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання та фізичними особами, які використовують найману працю, в частині додержання вимог цього Закону, а також з питань виявлення неоформлених трудових відносин, вчинення мобінгу та законності припинення трудових договорів (https://censor.net/ua/blogs/3495507/zmenshennya_tsiny_pozovu_dlya_maloznachnyh_sporiv_ratyfikatsiya_ryadu_mijnarodnyh_ugod_pershe_chytannya). – 2024. – 19.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Утворення Клубу білого бізнесу, спрощення процедури отримання спиртних та тютюнових ліцензій, надання місцевим радам повноважень для надання фінансової та матеріальної підтримки сектору безпеки і оборони – детально про усі 16 законів, розглянутих Верховною Радою 18 червня:

1. Законопроектом 8119, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували встановити, що об'єктами залучення інвестицій у розвиток аквакультури є частини рибогосподарських водних об'єктів, акваторія внутрішніх морських вод, територіального моря, а також акваторії виключної (морської) економічної зони України та прибережні захисні смуги, що надаються інвестору в оренду на підставі договору про здійснення інвестицій у розвиток аквакультури, а об'єктами залучення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах, є рибогосподарські водні об'єкти, на яких можливо здійснювати рибогосподарську експлуатацію, і що включені до спеціального переліку. До кожного з таких об'єктів розроблятиметься науково-біологічне обґрунтування. Залучення інвестицій відбуватиметься або на підставі договору про здійснення інвестицій у розвиток аквакультури, або договору про здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах, право на укладення яких реалізовуватиметься на електронних торгах, і щодо яких буде контроль та моніторинг результатів їх виконання.

2. Євроінтеграційним законопроектом 9545, прийнятим в першому читанні за основу, в рамках імплементації положень декількох Регламентів Європейського Парламенту та Ради (ЄС), запропонували створити Електронну систему простежуваності походження водних біоресурсів та продукції з них, яка стане компонентом Єдиної державної електронної

системи управління галуззю рибного господарства, впровадити в національне законодавство сертифікати, які передбачені регламентами Європейського Союзу: походження водних біоресурсів (Certificate of Origin), вилову водних біоресурсів (Catch Certificate), реекспорту водних біоресурсів (Re-export Certificate); свідоцтво про переробку простежуваних водних біоресурсів та/або продукції з них, обов'язкових для митного оформлення простежуваних водних біоресурсів та/або продукції з них під час експортно-імпортних операцій та реекспорту.

3. Євроінтеграційним законопроектом 9597, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували створити реєстр установок, що використовують біопаливо як єдиний вид палива.

4. Законопроект 11083, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували запровадити нормативне підґрунтя для забезпечення розвитку технологій «розумних мереж», зокрема, мікромереж та управління попитом, уточнення визначення у відповідності до положень сучасних міжнародних та європейських стандартів.

5. Законопроект 11238, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували створити Національну установу розвитку шляхом реорганізації Фонду розвитку підприємництва. Ця Установа виконуватиме функції із забезпечення фінансової та іншої підтримки розвитку та відбудови економіки України, при цьому її цільовими групами будуть кредитоспроможні суб'єкти мікро-, малого та середнього підприємництва, які мають потенціал розвитку або вид їх економічної діяльності чи напрям їх підтримки є пріоритетним для економіки України, але через недосконалість або нерозвиненість роботи ринкових механізмів, кризи або інші обставини не мають доступу до фінансування на адекватних умовах або такий доступ ускладнений, а також фізичні особи-податкові резиденти України, які не мають доступу до фінансування на адекватних умовах або такий доступ ускладнений через недосконалість або нерозвиненість роботи ринкових механізмів, кризи або інші обставини.

6. Законопроект 11239, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували не оподатковувати суми коштів, отриманих платниками податку на доходи фізичних осіб, платниками єдиного податку першої-третьої груп на безповоротній основі від Національної установи розвитку.

7. Законопроект 11258, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували тимчасово, на період дії воєнного стану в Україні, звільнити від оподаткування ПДВ операції з ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту матеріалів, вузлів, агрегатів, устаткування та комплектувальних виробів, у тому числі машинокомплектів, що ввозяться суб'єктами господарювання для використання у власній виробничій діяльності з виробництва та/або ремонту машин механізованого розмінування.

8. Законопроект 11259, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували тимчасово, на період дії воєнного стану в Україні, звільнити від оподаткування ввизним митом матеріалів, вузлів, агрегатів, устаткування та комплектувальних виробів, у тому числі машинокомплектів, що ввозяться суб'єктами господарювання для використання у власній виробничій діяльності з виробництва та/або ремонту машин механізованого розмінування.

9. Законом 9559-д, прийнятим в цілому, віднесли до компетенції місцевих рад прийняття рішень про надання фінансової та матеріальної підтримки сектору безпеки і оборони у період дії воєнного чи надзвичайного стану, затвердження місцевих програм підтримки сектору безпеки і оборони, а також сумісництво посад голів місцевих рад з посадою начальника військової адміністрації населеного пункту, проведення дистанційних засідань місцевих рад в умовах воєнного стану.

10. Законом 11084, прийнятим в цілому, запровадили на строк дії воєнного стану Перелік платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства (так званий «клуб білого бізнесу»), які матимуть податкові переваги: відсутність документальних перевірок, крім

деяких видів, скорочення строків перевірок у цілях бюджетного відшкодування (до 5 календарних днів) та строків надання індивідуальних податкових консультацій (до 5 календарних днів), закріплення за платником податків комплаєнс-менеджера; платник податків на свій запит у п'ятиденний строк має право отримати відомості про наявну у контролюючого органу податкову інформацію, яка може свідчити про податкові ризики у діяльності платника податків, а також консультацію щодо усунення таких ризиків. Крім того, рекомендували Кабінету Міністрів України внести зміни до Порядку бронювання військовозобов'язаних щодо автоматичного бронювання платниками податків, включеними до Переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, до 25 відсотків своїх військовозобов'язаних працівників.

11. Законопроектом 11257, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували під час дії воєнного стану передислокацію військових частин, а також військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України до рівня з'єднання здійснювати за рішенням Генерального штабу Збройних Сил України за погодженням з Міністерством оборони України.

12. Законопроектом 9490, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували ввести в законодавство поняття Стратегії інтегрованого управління кордонами – документа довгострокового планування, що розробляється на основі Стратегії національної безпеки України з метою визначення пріоритетних напрямів державної політики у сфері охорони державного кордону України, стратегічних цілей розвитку та очікуваних результатів їх досягнення з урахуванням створення і підтримання балансу між ефективною охороною державного кордону та збереженням його відкритості для подорожуючих осіб і законної транскордонної діяльності, а також впровадити засади розроблення та прийняття Стратегії.

13. Законопроектом 9316, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували

передбачити можливість під час дії воєнного стану поновлення у званні військовослужбовців, позбавлених у минулому військових звань у дисциплінарному порядку, за зразкове виконання службових обов'язків та бойових завдань задля використання їх професійних, організаторських здібностей, військової та спеціальної підготовки, бойового досвіду.

14. Законом 10346, прийнятим в цілому, спростили процедуру отримання спиртних та тютюнових ліцензій та перевели їх у електронну форму, запровадили безстрокові ліцензії, автоматичний порядок отримання протягом одного робочого дня ліцензій на роздрібну торгівлю алкоголем та тютюном та запровадили ліцензування діяльності з вирощування тютюну, передбачили встановлення контрольних постів та цілодобової системи відеоспостереження на підприємствах, на яких здійснюється виробництво тютюнових виробів, обладнання контрольно-пропускною системою акцизних складів, на території яких виробляється етиловий спирт, біоетанол, запровадили можливість блокування інтернет-сайтів, які незаконно продають підакцизну продукцію.

15. Законопроектом 11043, прийнятим в першому читанні за основу, запропонували надати можливість фінансовим компаніям, ломбардам та кредитним спілкам надавати платіжні послуги на підставі основної ліцензії, без необхідності отримання додаткової окремої ліцензії, а також збільшити розмір штрафів: для об'єктів нагляду – до 5% від обсягу операції, проведеної з порушенням, а за інші порушення штраф передбачити в розмірі від 3 тис. до 100 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; забезпечити можливість проведення інспекційних перевірок дистанційно.

16. Відправили на повторне перше читання євроінтеграційний законопроект 10072, яким пропонується заборонити надавати в будь-якому вигляді будь-які кошти або інші активи, економічні ресурси або фінансові чи інші пов'язані послуги особам, яких включено до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції (https://censor.net/ua/blogs/3495368/utvorenniya_klubu_

bilogo_biznesu_sproschennya_protседury_otrymannya_spyrtnyh_ta_tyutyunovyh_litsenziyi). – 2024. – 18.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Богдан Драп'ятий, заступник міністра внутрішніх справ

Політика МВС щодо забезпечення безпеки дорожнього руху

З початком повномасштабної війни росії проти України пріоритети МВС зазнали певного корегування, зміни черговості й термінів, проте їх основа лишилася незмінною, як і процес поступового впровадження, попри всі перешкоди. До пріоритетів МВС належить, зокрема, формування державної політики у сфері безпеки дорожнього руху. Це надзвичайно складне, соціально чутливе безпекове питання, яке охоплює майже всі сфери суспільного життя. Цивілізоване суспільство уже не уявляє життя без транспортних засобів для різних потреб.

Традиційно індикатором рівня безпеки дорожнього руху вважають відповідну статистику, її динаміку, кількісні та якісні показники. Мабуть, неможливо пригадати період у новітній історії України, коли безпека дорожнього руху була принаймні наближеною до нормальної, а показники статистики ДТП і порушень правил дорожнього руху зменшувалися. Такі негативні тенденції мають відносно об'єктивні пояснення: збільшення кількості транспортних засобів, неналежна підготовка водіїв, архаїчна дорожня інфраструктура, низький рівень громадського осуду порушень правил дорожнього руху тощо. У цій статті ми використаємо лише основні статистичні дані, щоб не переобтяжувати текст цифрами, адже мета матеріалу – роз'яснити законодавчі й інші ініціативи МВС, спрямовані на покращення стану безпеки дорожнього руху.

Принципово важливо зауважити, що безпека дорожнього руху є не лише відомчим питанням, а загальнодержавним, адже становить глобальну проблему. Так, щорічно у світі гине близько

1,3 млн людей у ДТП. Тільки в Україні в середньому щоденно гине 6 осіб внаслідок дорожньо-транспортних пригод, і найпоширенішими є зіткнення, наїзд на пішохода чи перешкоду. Для порівняння, за інформацією Міжнародної асоціації повітряного транспорту (ІАТА), кількість загиблих під час надзвичайних подій на комерційних авіарейсах у середньому становить 231 особа в рік.

У цій статті ми спробуємо розкрити проблематику безпеки дорожнього руху в Україні, а також мету, зміст і сутність відповідних законодавчих ініціатив у цій сфері, розроблених МВС, Національною поліцією спільно з народними депутатами України.

Більшістю законопроектів пропонується актуалізувати відповідальність у сфері безпеки дорожнього руху шляхом внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про дорожній рух».

Перш ніж розкрити зміст першого законопроекту, нагадаємо, що одним з позитивних нововведень, що відбулися 2020 року, було запровадження роботи камер фото-, відеофіксації правопорушень в автоматичному режимі (далі – КАФ). Станом на травень 2024 року функціонують 265 КАФ, що в середньому за рік фіксують близько 2,5 млн правопорушень, за якими винесено постанови про притягнення до відповідальності.

Покращення технічної інфраструктури та автоматизація довели свою ефективність, з огляду на що доцільним вважаємо продовжити розвиток і впровадження технологічних рішень у сфері безпеки дорожнього руху. Зокрема, проектом Закону реєстр. № 11029 пропонується запровадження адміністративної відповідальності за перевищення середньої швидкості руху та керування транспортним засобом зі встановленими шинами, що не відповідають вимогам стандартів, тобто сезонності (літні, зимові чи універсальні шини).

Етап: цей законопроект очікує розгляду Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності.

Мета й суть. Ідея розроблення зазначеного законопроекту базувалася на аналізі стану

дотримання правил дорожнього руху, де основною проблемою є перевищення швидкісного режиму. На ділянках доріг, де встановлені КАФ, водії здебільшого дотримуються допустимого швидкісного режиму, проте, проїхавши КАФ, збільшують швидкісний режим вище дозволеного рівня. Для того, аби водій дотримувався допустимих правил і норм, пропонується за допомогою технічних пристроїв визначати середню швидкість руху транспортного засобу шляхом ділення подоланої автомобілем відстані на час, витрачений таким транспортним засобом на проїзд визначеної ділянки дороги. Простий, але зрозумілий алгоритм прогнозовано дозволить мінімізувати основну причину ДТП – перевищення швидкості.

Відповідна законодавча ініціатива щодо встановлення контролю середньої швидкості ґрунтується на кращому європейському досвіді, адже такий підхід нині успішно апробовано у Великій Британії, Австрії, Швейцарії, Нідерландах, Італії, Польщі, Німеччині.

Цим самим законопроектом (реєстр. № 11029) пропонується доповнити диспозицію ч. 1 ст. 121 КУпАП, встановивши відповідальність за керуванням транспортним засобом, обладнаним шинами, залишкова висота малюнка протектора яких не відповідає вимогам законодавства.

Санкція цієї статті передбачає штраф у розмірі 340 гривень. Для водіїв вантажних автомобілів або автобусів з несезонними або стертими шинами пропонується встановити санкцію 1770 грн.

На жаль, майже щороку ми зустрічаємо значну кількість водіїв, для яких стає «несподіванкою» сніг чи ожеледь у грудні, оскільки вони своєчасно не змінили шини на зимові. Очевидно, що суспільна небезпека від такого безвідповідального ставлення є значною, а штрафи в сумі 340 і 1770 гривень – непропорційними. Водночас відсутність відповідальності за цей вид правопорушення позбавляє правових інструментів впливу на цю ситуацію.

Правилами дорожнього руху, затвердженими урядовою постановою від 10 жовтня 2001 року № 1306, встановлюються

чіткі вимоги до висоти малюнка протектора для різного транспорту:

1,6 мм – для легкових і вантажних автомобілів з масою до 3,5 т;

1,0 мм – для вантажних авто з масою понад 3,5 т;

2,0 мм – для автобусів;

0,8 мм – для мотоциклів і мопедів.

Також не дозволяється експлуатація транспортного засобу із шинами різних моделей чи з різними малюнками на одну вісь, а також з пошкодженнями та порізами.

Зауважимо, що окремо зареєстровано проєкт Закону реєстр. № 6462, яким пропонується встановити нову норму в КУпАП, що врегульовує відповідальність за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з керуванням вантажним автомобілем або автобусом, обладнаним шинами, залишкова висота малюнка протектора яких не відповідає вимогам законодавства. Санкція цієї (нової) статті передбачає штраф у розмірі 8500 грн (за перше порушення), а в разі повторності – позбавлення права керування транспортними засобами від 6 місяців до 1 року.

Етап: очікує розгляду Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності

Таким чином, є два підходи до встановлення відповідальності за використання автомобіля із шинами, які не відповідають сезону, що створює загрозу для учасників дорожнього руху.

Незалежно від того, який законопроект (реєстр. № 11029 або № 6462) в частині встановлення відповідальності за правопорушення правил експлуатації транспортного засобу буде підтриманий народними депутатами України, це стане додатковим правовим запобіжником для запобігання таким правопорушенням. МВС схиляється до позиції, що санкція має ґрунтуватися на питанні ступеня суспільної небезпеки, а тому вважаємо, що штраф має бути вищим, аби водії не ігнорували вимоги дотримання базових правил безпеки.

Наступною законодавчою ініціативою, з якою вийшли народні депутати України

та до розроблення якої долучилися МВС і Національна поліція, є впровадження обліку штрафних балів за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, проєкт Закону реєстр. № 6502.

Етап: очікує розгляду Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності

Мета й суть. Філософія цього проєкту Закону полягає у встановленні більш суворой відповідальності для водіїв, для яких кількості і розмір штрафів не мають значення, з огляду на що вони систематично порушують правила дорожнього руху, наражаючи на небезпеку себе й інших учасників дорожнього руху.

На законодавчому рівні пропонується впровадити штрафні бали, які будуть нараховуватись лише за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху, що зафіксовані поліцейськими, тобто не в автоматичному режимі. Максимальна допустима кількість штрафних балів – 12, а для водіїв-новачків, які отримали права керування транспортними засобами менше ніж рік, – 8 балів. За одне правопорушення водій може отримати від 1 до 5 штрафних балів. Нарховані водієві штрафні бали скасовуються через один рік (365 днів) з дня їх нарахування.

Законопроєктом (на момент реєстрації) пропонується встановити, що штрафні бали нараховуються в кількості:

1) одного балу за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 5, 10 ст. 121 КУпАП;

2) двох балів за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1, 7, 11 ст. 121, ч. 1 (крім зафіксованих в автоматичному режимі), 2 ст. 122, ч. 1 ст. 123 КУпАП;

3) трьох балів за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121, ч. 3 ст. 122 КУпАП;

4) п'яти балів за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 4, 5 ст. 122 (крім зафіксованих в автоматичному режимі), ст. 122-4, ч. 2 ст. 123 КУпАП.

На жаль, сьогодні є непоодинокі випадки, коли поліція фіксує понад 50 порушень правил дорожнього руху однією особою, і жодних додаткових запобіжників встановити не вдається через недосконале законодавче регулювання.

Законопроєктом пропонується, що в разі нарахування водієві максимально допустимої кількості штрафних балів дія посвідчення водія тимчасово зупиняється, про що водія інформують. Для відновлення дії посвідчення водія необхідно буде повторно пройти повний курс навчання за відповідними програмами. До моменту успішного складання теоретичного та практичного іспитів дія посвідчення водія вважається тимчасово зупиненою.

Як зазначається у науково-експертному висновку до проєкту Закону реєстр. № 6502, різниця між штрафом та штрафними балами полягає в тому, що штраф є однократним грошовим стягненням, що накладається на водія та закінчується на стадії його сплати, тоді як штрафні бали мають накопичувальний характер і є індикатором системності порушень правил дорожнього руху, а вичерпання ліміту штрафних балів має тягнути за собою додаткові негативні наслідки для порушника: позбавлення права керування транспортним засобом, зобов'язання пройти навчання тощо.

Така модель відповідальності за вчинення правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху на системній основі успішно використовується у високорозвинутих країнах світу, таких як США, Канада, Велика Британія, Франція, Італія, Ізраїль, Німеччина, та довела свою ефективність.

Дискусійним є питання щодо моделі, порядку нарахування штрафних балів, подальшого санкційного підходу за систематичність правопорушень правил дорожнього руху, але майже всі однастайні в думці щодо необхідності реалізації такої ідеї в законодавчій і правозастосовній площині.

З метою покращення безпекової ситуації МВС, поліція та народні депутати України розробили проєкт Закону реєстр. № 2696, яким пропонується на законодавчому рівні запровадження обов'язку учасників дорожнього руху щодо використання в темну пору доби світлоповертального одягу або світлоповертальних елементів, встановлення адміністративної відповідальності водіїв за недотримання зазначеного обов'язку.

Етап: Комітет Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності рекомендує

Верховній Раді України прийняти в другому читанні в цілому як Закон.

Мета й суть. Цей проєкт Закону є актуальним з огляду на те, що держава-агресор росія цілеспрямованими терористичними ракетними і дронними ударами зруйнувала значну частину об'єктів енергетичної інфраструктури, що призводить до систематичних відключень вуличного освітлення та світлофорів у темний час доби, що нерідко призводить до підвищення кількості ДТП за участю пішоходів.

Існує невтішний прогноз регулярних відключень електроенергії на найближчі 2 роки. Якщо влітку світловий день довший, і діє комендантська година в період воєнного стану, то в осінньо-зимовий сезон питання безпеки пішоходів у темний період доби стоїть досить гостро.

У разі прийняття Верховною Радою України проєкту Закону реєстр. № 2696 особа буде зобов'язана, перебуваючи в темний час доби або в умовах недостатньої видимості за межами населеного пункту поза межами транспортного засобу на проїзній частині дороги чи на узбіччі, мати на собі одяг, що містить світлоповертальні елементи, або використовувати світлоповертальні елементи (стрічку, наклейку, жилет тощо) для своєчасного їх виявлення іншими учасниками дорожнього руху. Штраф за вчинення цього правопорушення становитиме 510 грн.

В контексті визначення розмір штрафів, зауважимо, що основна мета цієї санкції не наповнення місцевого чи державного бюджетів, а додатковий превентивний механізм для утримання від вчинення правопорушення.

Висновок. Як було зазначено вище, питання дорожнього руху – це загальнодержавна проблематика, і рівень безпеки залежить від сукупності факторів та чинників. До основних належать: якість підготовки й емоційний стан водія, стан дорожньої інфраструктури, технічний стан транспортного засобу, наявність камер автофіксації правопорушень, поведінка пішоходів, стан законодавчого та нормативно-правового забезпечення у сфері безпеки дорожнього руху тощо.

Суто законодавчими змінами вплинути на зменшення кількості ДТП не вдасться. Безперечно, важливим фактором стане питання подальшого правозастосування. Ми вдячні народним депутатам України, зокрема членам профільного парламентського комітету, за врахування пропозицій і зауважень до редакції проєктів законів від практичних підрозділів. Крім того, для зміцнення безпеки дорожнього руху важливою є міжвідомча співпраця та співпраця з органами місцевого самоврядування.

Окремо зазначимо, що якісна підготовка водіїв – це також одна з базових складових безпеки дорожнього руху, і МВС вживає системні й комплексні рішення в цьому напрямі.

Допуск громадян до керування транспортними засобами та видача водійських посвідчень – одна з найважливіших і найвідповідальніших функцій сервісних центрів МВС. Погана освіта і кваліфікація в юриста, медика, вчителя, інженера – це значна суспільна проблема. Проте роботодавець може відмовити в прийомі на роботу таким кандидатам, а погано підготовлений водій самостійно приймає рішення стосовно того, сідати йому за кермо чи ні. Насправді щоденна загроза на дорогах через неналежну підготовку водіїв та їхню надмірну самовпевненість призводить до трагічних наслідків.

Беззаперечним пріоритетом для МВС і ГСЦ МВС, визначеним Міністром Ігорем Клименком, є вжиття вичерпних заходів з метою покращення прозорості прийняття іспитів для допуску до керування транспортними засобами. Про реалізовані ініціативи ми також писали на початку 2024 року в авторському блозі. За перше півріччя 2024 року також реалізовано низку заходів, зокрема в частині правозастосування норм нещодавно прийнятих законів і підзаконних актів, які спрямовані на покращення об'єктивності оцінки рівня кандидатів у водії, але про це буде інша колонка.

Ми закликаємо суспільство та кожного громадянина України до відповідальності на автошляхах, а також формування негативного ставлення до порушників правил дорожнього руху. Їздити на транспортному засобі

(незалежно від типу, марки й моделі) неухильно дотримуючись правил дорожнього руху – має стати новим цивілізаційним трендом ХХІ століття.

Нагадаю, що станом на травень 2024 року у Верховній Раді України вже зареєстровані та перебувають на різних стадіях розгляду майже 30 законопроектів, які охоплюють усі складові визначених Президентом України орієнтирів Української доктрини розвитку в частині внутрішньої безпеки. Про пріоритетні для органів системи МВС проекти законів ми також писали в авторському блозі. У цій статті немає законопроектів, що стосуються сфери дорожнього руху, адже вказана проблематика потребує окремого комплексного роз'яснення. Водночас безпека дорожнього руху, як у період воєнного стану, так і в мирний час, була й залишатиметься пріоритетом для МВС і поліції.

Усі законодавчі ініціативи, розроблені МВС та Національною поліцією спільно з народними депутатами України з метою покращення безпеки дорожнього руху (реєстр. № 11029, реєстр. № 6462, реєстр. № 6502, реєстр. № 2696), включені до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2024 рік. Щиро сподіваємося на незмінну конструктивну співпрацю з народними депутатами України та якомога швидше ухвалення законодавчих ініціатив, спрямованих на побудову внутрішнього безпечного середовища в Україні (https://censor.net/ua/blogs/3495321/formuvannya_derjavno_poltiki_u_sfer_bezpeki_dorojnogo_ruhu). – 2024. – 18.06).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Михайло Лавровський, директор Інституту Економічного Лідерства, член Ради громадського контролю Бюро економічної безпеки України.

Ринок землі в Україні: тільки для «своїх»?

Ринок землі відкрили ще у 2019 році, а з початку 2024 в рамках другого етапу реформи право купувати та продавати землю отримали юридичні особи, засновані громадянами

Україні. Третій етап реформи передбачає відкриття ринку землі для громадян ЄС. Тож, критично важливо, щоби влада не гальмувала завершальний етап реформи.

Однак за наявності суспільного запиту та політичної волі уряду Україна може тривалий час зберігати заборону на придбання землі іноземцями. Навіть вступ України до ЄС не гарантує появи відкритого для всіх ринку землі.

В українському суспільстві є чимало стереотипів щодо відкриття ринку землі для іноземців. Наприклад, останнє проведене опитування свідчить, що 79% проти надання іноземцям права купувати в Україні землі сільськогосподарського призначення. Підтримують таку ініціативу лише 15%. Подекуди ця думка ґрунтується на популістичних погрозах іноземного впливу. Але чи не є обмеження іноземного капіталу в аграрному секторі обмеженням потенціалу української економіки?

Мета ринку землі – привабити інвестиції в умовах війни

Сьогодні Україну важко назвати привабливим об'єктом для інвестицій передусім через безпекові проблеми. Тож задача влади – це запровадити певні умови для приваблення інвестицій, які б компенсували ці проблеми. Іноземні інвестори бачать “українську житницю” як засіб виробництва і гарний об'єкт інвестування.

Чому варто відкривати ринок землі для іноземних компаній?

Будь-який захід іноземного капіталу в країну супроводжується появою нових технологій та впровадженням сучасних практик, що підвищить продуктивність агросектору. Землевласники також виграють від цього. Популістичні історії про те, що українську землю розкуплять за безцінь, не є правдивими. Навпаки, як показує європейський досвід, країни з більш ліберальними ринковими моделями характеризуються відносно вищими ціною землі та розміром орендної плати за неї, а також швидшими темпами зростання її вартості. Наприклад, в Нідерландах немає обмежень щодо права власності на землю для іноземних фізичних та юридичних осіб, а також

відсутня регуляція цін. Однак, як зазначимо нижче, лише лібералізації ринку недостатньо для успіху.

Сенсу в жорстких заборонах немає

Існування заборони на придбання землі іноземцям в Україні суперечить європейських правовим практикам.

Історія інших країн Центрально-Східної Європи, що доєдналися до ЄС, свідчить про те, що наявність заборон не перешкоджає купівлі землі іноземцями. Навіть навпаки: з їх вступом до ЄС площі землі в руках іноземців зросли.

У багатьох державах процвітали різноманітні схеми обходу заборони на придбання землі іноземцями. У Польщі, де продаж землі іноземцям був заборонений до 2016 року, близько 200 тис га було придбано компаніями з Нідерландів, Данії, Німеччини, Британії із залученням номінальних покупців – поляків, які купували землю і готові були її передати своїм «довірцям» після зняття заборони.

У цьому випадку можна згадати перуанського економіста Де Сото, згідно з яким існування подібних схем і заборон тільки погіршує економічне становище, адже активом не можна користуватися в повній мірі, поки він перебуває у легальній площині.

У 2019-му році у процесі глобального суспільного обговорення земельної реформи заступник голови аграрного комітету сейму Литовської Республіки, ексміністр сільського господарства Литви Казіс Старкевічус зазначив, що під час перехідного періоду до 2014 року, коли іноземці отримали право купувати землю, іноземні корпорації змогли обійти заборону через купівлю корпоративних прав компаній, які володіли землею.

Тож, немає жодного сенсу залишати цю заборону на законодавчому рівні, якщо подібні практики будуть існувати. Значно вигідніше створити легальний фрейм, в якому вони відбуватимуться та правила, яким будуть підпорядковуватися.

Як врегулювати ринок землі для іноземців?

Питання обмеження ринку землі для іноземців є предметом окремих дискусій, адже в різних країнах існують різні практики.

Наприклад, у Польщі для цього потрібно отримувати спеціальний дозвіл, у Болгарії іноземні особи чи компанії можуть придбати землю сільгосппризначення, проте лише за умови, що вони проживають чи ведуть свою діяльність на території Болгарії понад 5 років.

У країнах Центрально-Східної Європи земля є відносно дешевою для інвесторів з Західної Європи, а також подекуди більш родючою. Тому запровадження обмежень обґрунтовані побоюванням, що абсолютна більшість землі залишиться в руках іноземців, а вітчизняний власник лишиться у меншості. Однак ринкова логіка підказує, що якщо вітчизняний виробник є менш ефективним, то українська економіка виграє від більш ефективного іноземного інвестора. До того ж, поява ефективної іноземної корпорації чи компанії на українському ринку гарантує робочі місця, яке може також вирішити проблему безробіття.

Моделі регулювання, які можна запровадити, є різноманітними. Наприклад, в балтійських країнах є розповсюджена практика визначати, що придбати землю сільгосппризначення можуть тільки ті фізичні особи, які протягом тривалого часу займалися відповідною діяльністю. Це регулювання може вберегти від недбалого ставлення до землі.

Інша модель – коли обмежується загальна площа сільськогосподарських земель, яку можуть купувати фізичні особи або ж юридичні особи. Однак подібна практика призводить до фрагментації сільськогосподарських угідь, яка негативно впливає на продуктивність в аграрному секторі.

Що ще важливо для ринку землі?

На жаль, лише родючості українських земель, відносної дешевості і навіть відсутності жорстких регуляцій для потенційних інвесторів не достатньо для буму в аграрному секторі. Критично важливим є відсутність бюрократії, а також верховенства права та гарантування права власності. Саме впевненість в правовому полі є ключовим фактором для інвестора. Повертаючись до початкового питання, Україна наразі не використовує свій потенціал для приваблення інвестицій на повну. Однак жодна реформа для цього не спрацює, якщо засади

всіх інституцій не відповідають принципам верховенства права та ринкової економіки, де правила гри є однаковими для всіх (https://censor.net/ua/blogs/3494641/rynok_zemli_v_ukrayini_tilky_dlya_svoyih). – 2024. – 14.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Андрій Бутенко, голова Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Жодні зміни нічого не змінять, якщо навколо суцільна імітація

За останні роки система вищої освіти зазнала суттєвих трансформацій. Ухвалення змін до Законів «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову, науково-технічну діяльність», до підзаконних актів, що були спрямовані на підтримку автономії закладів освіти, спонукання їх до активнішої позиції у формуванні освітніх та наукових інновацій, мають загалом сприяти посиленню соціальної та економічної ролі вищої освіти.

Інша сторона змін – це спроба протидії освітньому шахрайству.

Залучення до студентських лав здобувачів, що не мають відповідного рівня знань для продовження навчання на наступному рівні, відсутність належного обладнання та фахівців для підготовки спеціалістів за цією освітньою програмою, імітація освітніх процесів на всіх формах здобуття освіти: очній, заочній, дистанційній.

Не минули зміни і систему підготовки докторів філософії.

Відносно нещодавно набув чинності «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (2022 р.)».

Цей документ суттєво змінив «правила гри» у підготовці наукових кадрів, перш за все забравши систему контролю з міністерств і відомств, коли формування спеціалізованої ради, етапи захисту дисертації і його результат

повинні був отримати остаточне підтвердження уповноваженого міністерства.

Ідея була достатньо прозора: ніхто не ніс відповідальності за недоліки захищеної роботи, відсутність новизни, не обґрунтовані належними дослідженнями висновки чи плагіат.

Чинна нині система ґрунтується на довірі до складу разової ради й активності наукової спільноти, коли всі правила підготовки дослідження його захисту виконанні сумлінно і зміст дослідження є належним, заклад вищої освіти посвідчує це власним дипломом і гарантує власним ім'ям та іміджем.

У разі виявлення порушень можливі звернення щодо них до Міністерства освіти і науки або Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Але що робити, коли ні заклад, ані наукова спільнота не звернулися до уповноважених органів з повідомленням щодо порушення процедури захисту дисертації, а університет воліє не помічати театральної постановки «захист дисертації»?..

Останнім часом у соцмережах розгорнулася дискусія: «...чому така низька якість сучасних дисертаційних досліджень?» Дописувачі запропонували багато варіантів, інколи досить аргументовано: обмежений час (4 роки) і на підготовку, і на захист дослідження, низька фінансова мотивація науковців, проблеми освітніх реформ і осіб, що їх запроваджують. Перелік довгий.

Але серед запропонованих варіантів я не побачив, як на мене, головного – «суцільна імітація»!

Імітація навчання в аспірантурі, імітація написання дослідження чи написання його третіми особами на замовлення, імітація захисту дослідження та відкритої наукової дискусії про отримані результати!

Саме імітація одних і прагнення не помічати цю проблему інших є найгіршим з варіантів, бо жодні зміни правил захисту, вимог до дослідників, формування разових вчених рад нічого не змінять, якщо навколо лише імітація.

Вчоргове на ці думки мене наштотхнув перегляд відеоряду захисту дослідження

здобувача наукового ступеня доктора філософії, в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, Се Юйдіна.

Більш ніж очевидно, що здобувач (який, до речі, зрештою захистився, і заклад видав наказ про видачу диплому PhD) не володіє мовою захисту навіть на побутовому рівні. Припускаю, що з таким рівнем володіння мовою він не міг здобувати освіти українською, хоча отримав в Україні диплом бакалавра, магістра та нині – PhD.

Звичайно, колеги можуть заперечити, начебто дослідження писалося іншою мовою, і це вимушений переклад, але ж воно ґрунтується на україномовних джерелах.

У пункті 27 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії зазначено наступне: «Під час атестації здобувача члени разової ради повинні оцінити науковий рівень його дисертації та наукових публікацій з урахуванням дотримання ним академічної доброчесності, а також встановити рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Захист дисертації повинен мати характер відкритої наукової дискусії, у якій зобов'язані взяти участь здобувач, голова та усі члени разової ради».

То яким же чином були оцінені теоретичні знання, відповідні уміння, навички та компетентності членами разової ради? Питання риторичне.

Загаданий захист, окрім того, ще й відбувся з порушенням процедури, визначеної Постановою КМУ № 44 від 12.01.22. Але в цьому випадку, як і в низці інших, жоден представник наукового співтовариства не звернувся до Національного агентства про порушення процедури і вельми оригінальну процедуру захисту, що унеможливило будь-які наші дії в цьому випадку.

Прикро, але поки імітація не буде отримувати опір і протидію всередині освітянської та наукової спільноти, жодних позитивних змін годі й очікувати (<https://osvita.ua/blogs/92373/>). – 2024. – 18.06).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Василь Дяків, учитель історії Заліщицької державної гімназії Тернопільської області, переможець Global Teacher Prize Ukraine-2020, заслужений вчитель України

Чи буде держава з бюджету фінансувати додаткові години?

Знайомлячись з проектом змін до Типової освітньої програми для 5–9 класів (НУШ, наказ МОН №235), можемо зауважити те, що у додатках 3 та 4 є кількість годин, які відводяться на вивчення конкретного інтегрованого курсу. Це позитив з точки зору розуміння адміністрацією та педагогом, яке педагогічне навантаження він буде мати.

Проблему обмеженості запровадження додаткових годин у громадянську та історичну галузь ґрунтовно проаналізували знані науковці Сергій Терно та Ольга Сирцева у статті «Свідомі громадяни не потрібні, або Про упослідження історичної галузі», ідеї якої підтримуємо.

Але пропонуємо трохи інший кут зору у контексті обмеженості фінансування освітньої галузі у зв'язку з широкомасштабним вторгненням.

Трохи історії. У Типовій освітній програмі закладів загальної середньої освіти II ступеня, затвердженій на основі Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392, зазначається, що «Повноцінність базової середньої освіти забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної складових, які в обов'язковому порядку фінансуються з бюджету».

Але постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.22 р. №1472 «Деякі питання розподілу обсягу освітньої субвенції на 2023 рік» були внесені відповідні зміни до постанови КМУ від 27 грудня 2017 р. №1088 «Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами», а саме: обсяг освітньої субвенції на 2023 рік визначено без урахування додаткових годин навчального

плану (факультативні курси та індивідуальні заняття).

Правда, можемо зауважити, що це такий підхід мав би бути тільки у 2023 році, але... Він автоматично продовжуватиметься і в наступні роки. Тут ви запитаете, навіщо про це говоримо? Про минуле?

Все криється у деталях. Коли подивимося на структуру Додатків 3 та 4, то години, які з'явилися внаслідок приведення кількості годин для вивчення навчального предмету / інтегрованого курсу до мінімальної, то знаходимо їх у, так званій, варіативній частині.

Уважний читач документа зауважить, що в них після кількості варіативних годин є рядок, у якому зазначається «Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу групи)». Тобто є слово «бюджет». Але тому і показуємо, що може статися з фінансуванням годин варіативної складової. Особливо у час війни.

По-простому. Існує ймовірність того, що варіативні години, які МОН України пропонує для реалізації ідей автономії закладу загальної середньої освіти, можуть фінансуватися з місцевих бюджетів. Принаймні є прецедент. Тому, міркуємо, що держава зможе

профінансувати 31 годин – 7 годин = 24 години у 5 класі, який навчається за програмою Нової української школи, а 7 годин запропонує профінансувати місцевим бюджетам.

Ви правильно міркуєте, що такого не може бути, це видається нереальним, з сфери фантастики.

Ведемо мову про ефективність комунікації державного управління з суспільством та педагогічною громадськістю, адже такі думки виникли внаслідок того, що немає повноти інформації від МОН України та Кабінету Міністрів України. Адже постанова Кабінету Міністрів України, особливо та, що стосується фінансів, буде мати пріоритет над наказом МОН України.

Яким нормативно-правовим документом МОН України гарантує, що фінансування всіх годин (інваріантної та варіативної складової), визначених Типовою освітньою програмою для реалізації завдань Нової української школи, буде здійснювати за рахунок державної освітньої субвенції?

Дай Бог, щоб такі міркування були хибними і не знайшли підтвердження вже у 2024-2025 навчальному році (<https://osvita.ua/blogs/92361/>). – 17.06).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 12 (276) 2024

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Бергелська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 28.06.2024

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 4,80.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.